

6/2013

Arviomuistio sijaissyntyjärjestelyistä

Lausuntotiivistelmä

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

6/2013

Arviomuistio sijaissyntyjärjestelyistä

Lausuntotiivistelmä

28.1.2013

Julkaisun nimi	Arviomuistio sijaissyntyysjärjestelyistä Lausuntotiivistelmä		
Tekijä	Kirsikka Salminen		
Oikeusministeriön julkaisu	6/2013 Mietintöjä ja lausuntoja		
OSKARI numero	OM 24/41/2010	HARE numero	OM035:00/2012
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-265-1		
URN	URN:ISBN:978-952-259-265-1		
Pysyvä osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-265-1		
Asia- ja avain- sanat	Hedelmöityshoidot, sijaissyntyys, isyys, äitiys, perheoikeus, yksityisoikeus		
Tiivistelmä	<p>Yhteensä 60 viranomaista ja yhteisöä vastasi lausuntopyyntöön, joka koski sijaissyntyysjärjestelyitä käsittelevää arviomuistiota.</p> <p>Niistä lausunnonantajista, jotka ovat jonkun arviomuistiossa esitetyn vaihtoehdon kannalla, enemmistö kannattaa tai suhtautuu myönteisesti sijaissyntyttämisen rajoitettuun sallimiseen. Toiseksi eniten kannatusta saa täyskiellon jatkaminen ja vähiten kannatusta saa sijaissyntyttämisen rajoitukseton salliminen. Merkittävä osa lausunnonantajista ei kuitenkaan asetu selkeästi minkään arviomuistiossa esitetyn vaihtoehdon kannalle. Moni lausunnonantajista katsoo, että ennen päätöksentekoa sijaissyntytyksistä tulisi olla saatavilla enemmän tutkimustietoa tai selvityksiä tai asiassa tulisi seurata kansainvälistä kehitystä pidempään. Osa näistä lausunnonantajista tarkastelee sijaissyntytykseen liittyviä kysymyksiä yleisesti tai tietyn hallinnonalan näkökulmasta. Kukaan lausunnonantajista ei kannata kaupallisten sijaissyntytysten sallimista.</p> <p>Monet katsovat kannanotosta riippumatta, että mikäli sijaissyntytykset sallitaan, ne tulisi sallia vain rajoitetusti. Rajan vetäminen sallittujen ja kiellettyjen sijaissyntytyysjärjestelyiden välille tulisi monien mukaan kuitenkin olemaan vaikeaa. Moni sijaissyntytyksen rajoitettua sallimista kannattava taho painottaa muun muassa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvonäkökohtia sekä sijaissyntyttäjän itsemääräämisoikeutta.</p> <p>Moni täyskieltoa kannattava taho katsoo, että sijaissyntytyksen sallimiseen liittyy enemmän ongelmia ja riskejä kuin täyskieltoon. Monet katsovat kannanotosta riippumatta, että täyskiellon jatkaminen on helpoin ja selkein vaihtoehto, jolla voidaan välttää sijaissyntytykseen liittyvät haasteet. Monet niistä, jotka kannattavat täyskieltoa tai jotka eivät ota asiassa selkeää kantaa, katsovat, ettei syntyvän lapsen edun ja sijaissyntyttäjän ihmisarvon kunnioittamista sijaissyntytyysjärjestelyissä voitaisi varmistaa. Riskinä täyskiellon kohdalla nähdään kuitenkin muun muassa hakeutuminen sijaissyntytyshoitoihin ulkomaille.</p>		

28.1.2013

Publikationens titel	Bedömningspromemoria om surrogatmoderskap Remissammandrag		
Författare	Kirsikka Salminen		
Justitieministeriets publikation	6/2013 Betänkanden och utlåtanden		
OSKARI nummer	OM 24/41/2010	HARE nummer	OM035:00/2012
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-265-1		
URN	URN:ISBN:978-952-259-265-1		
Permanent adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-265-1		
Sak- och nyckelord	Assisterad befruktning, surrogatmoderskap, faderskap, moderskap, familjerätt, privaträtt		
Referat	Sammanlagt 60 myndigheter och sammanslutningar yttrade sig om bedömningspromemorian om surrogatmoderskap.		

Av de remissinstanser som understöder något av alternativen i bedömningspromemorian ställer sig majoriteten positivt till alternativet att tillåta surrogatmoderskap i begränsad omfattning. Näst mest understöd får alternativet att fortsätta totalförbudet och minst understöd alternativet att tillåta surrogatmoderskap utan begränsningar. En betydande del av remissinstanserna ställer sig dock inte entydigt bakom något av alternativen i bedömningspromemorian. Flera remissinstanser anser att det bör finnas tillgång till mer forskningsdata eller utredningar om surrogatmoderskap eller att den internationella utvecklingen i frågan bör följas en längre tid innan beslut kan fattas. En del av dessa remissinstanser granskar frågorna kring surrogatmoderskap på ett allmänt plan eller ur ett visst förvaltningsområdes synvinkel. Ingen av remissinstanserna understöder alternativet att tillåta kommersiellt surrogatmoderskap.

Flera anser oberoende av ståndpunkt att surrogatmoderskap, om det tillåts, bör tillåtas endast i begränsad omfattning. Gränsdragningen mellan tillåtna och förbjudna surrogatmoderskap kommer dock enligt många mening att bli svår. Många av de instanser som understöder alternativet att tillåta surrogatmoderskap i begränsad omfattning betonar bl.a. likabehandlings- och jämlikhetsaspekter och surrogatföderskans självbestämmanderätt.

Många av dem som understöder ett totalförbud anser att alternativet att tillåta surrogatmoderskap är förenat med mer problem och risker än ett totalförbud. En stor del anser oberoende av ståndpunkt att det lättaste och klaraste alternativet är att fortsätta totalförbudet och på så sätt undvika utmaningarna i samband med surrogatmoderskap. Många av dem som understöder ett totalförbud eller inte intar en klar ståndpunkt i frågan anser att det vid surrogatmoderskap inte är möjligt att garantera barnets bästa och respekt för surrogatföderskans människovärde. Risken vid ett totalförbud anses dock bl.a. vara att surrogatmoderskapet ordnas utomlands.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	8
2	YHTEENVETO LAUSUNNOISTA	9
3	YLEISTÄ	11
3.1	Kannanottojen jakautuminen	11
3.2	Kannanottojen yleisperustelut	12
3.2.1	Täyskiellon jatkamista puoltavat näkökohdat	12
3.2.2	Sallimista puoltavat näkökohdat	14
4	KANNANOTOT ASIAKOHDITTAIN	17
4.1	Sijaissynnytysten määrä	17
4.2	Sijaissynnytyksiin liittyvän tutkimuksen ja selvityksen tarve	18
4.3	Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	19
4.4	Lapsen etu ja oikeudet	21
4.5	Aiottujen vanhempien asema ja oikeudet	24
4.6	Sijaissynnyttäjien asema, henkilö ja oikeudet	24
4.7	Sijaissynnyttäjille maksettavat korvaukset ja palkkiot	27
4.8	Hakeutuminen ulkomaille ja epäviralliset sijaissynnytysjärjestelyt	28
4.9	Ulkomaisten sijaissynnytysjärjestelyiden oikeusvaikutukset Suomessa	29
4.10	Sijaissynnytysten sallimisen peruste	31
4.11	Sijaissynnytyksissä käytettävät sukusolut	33
4.12	Arviointi- ja lupamenettelyt sijaissynnytyksissä	34
4.13	Sijaissynnytysten keskittäminen ja moniammatillisuus	36
4.14	Sijaissynnytysten neuvonta ja tuki	36
4.15	Sijaissynnytysten valvonta ja seuranta	37
4.16	Sijaissynnytysten vastuutaho ja resurssit	38
4.17	Sijaissynnytysten rekisteröinti	39
4.18	Vaihtoehdot sijaissynnytyksille	40
	LIITE	42

1 JOHDANTO

Hedelmöityshoitolaki (1237/2006) kieltää hedelmöityshoitojen antamisen, jos on syytä olettaa, että lapsi aiotaan antaa ottolapseksi. Säännöksellä on pyritty estämään hedelmöityshoitojen käyttö sijaissynnytysjärjestelyissä.

Oikeusministeriö pyysi 21.12.2010 sosiaali- ja terveysalan eettiseltä neuvottelukunnalta (ETENE) lausuntoa siitä, onko sijaissynnytyksen kieltäminen ja siihen liittyvät tosiasialliset käytännöt muuttaneet sen aiempaa arviota sijaissynnytykseen liittyvistä eettisistä näkökohdista ja suositusta sijaissynnytyksen käytön sääntelyksi. ETENE antoi 28.9.2011 lausunnon, jonka mukaan se näkee sijaissynnytyshoidon sallivassa toiminnassa nyt enemmän myönteisiä vaikutuksia kuin hoidoista kuvatuissa ongelmissa tai hoitojen kieltämisessä. Joissakin yksittäisissä tapauksissa lapsettomuuden hoito sijaissynnytyksen avulla voisi neuvottelukunnan näkemyksen mukaan olla eettisesti hyväksyttävää.

Oikeusministeriö teetti lainsäädäntöneuvos Salla Silvolalla sijaissynnytysjärjestelyitä koskevan arviomuistion (oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita -sarjan julkaisu 52/2012), joka valmistui 10.9.2012. Arviomuistiossa tarkastellaan sijaissynnytysjärjestelyihin liittyviä oikeudellisia kysymyksiä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla ja esitetään eri sääntelyvaihtoehtoja. Vaihtoehtoina ovat 1) keinohedelmöitykseen perustuvan sijaissynnytyksen täyskiellon jatkaminen, 2) ei-kaupallisen sijaissynnytyksen salliminen rajoituksetta tai 3) ei-kaupallisen sijaissynnytyksen salliminen yksittäisissä tilanteissa. Muistiossa ei oteta kantaa siihen, onko vallitsevaa oikeustilaa tarpeen muuttaa.

Arviomuistiosta pyydettiin lausuntoja 16.11.2012 mennessä. Oikeusministeriö vastaanotti yhteensä 60 vastausta. Lausunnon arviomuistiosta antoi 56 tahoa. Lisäksi 4 tahoa ilmoitti, ettei anna asiassa lausuntoa. Tiivistelmän liitteessä on lueteltu tahot, joilta lausuntoa pyydettiin ja merkitty ne, jotka eivät vastausta antaneet. Lausunnot ovat luettavissa valtioneuvoston hankerekisterin Internet-sivuilla osoitteessa www.hare.vn.fi ja löytyvät hakunumerolla OM035:00/2012 tai hakusanalla ”sijaissynnytysjärjestelyt”.

Suuri osa lausunnonantajista (21) ei asetu selkeästi minkään arviomuistiossa esitetyn vaihtoehdon puolelle. Nämä lausunnot jakautuvat sen mukaan, tarkastellaanko niissä sijaissynnyttämistä yleisesti (6), oman hallinnonalan näkökulmasta (9) vai katsotaanko niissä, että aiheesta tulisi olla enemmän tutkimusta ja selvitystä tai asiassa tulisi seurata ensin kansainvälistä kehitystä (6). Niistäkin lausunnonantajista, jotka kannattavat jotain arviomuistion vaihtoehdoista, moni suosittaa lisätutkimuksen tekemistä ja kansainvälisen kehityksen seuraamista asiassa. Niistä lausunnonantajista, jotka asettuvat puoltamaan jotain arviomuistiossa esitettyä vaihtoehtoa, enemmistö kannattaa tai suhtautuu myönteisesti (21) sijaissynnyttämisen rajoitettuun sallimiseen. Toiseksi eniten kannatusta (13) saa täyskiellon jatkaminen. Sijaissynnyttämisen rajoitukseton salliminen saa vähiten kannatusta (1). Lisäksi osa (4) ilmoittaa, ettei anna asiassa lausuntoa. Osassa lausuntoja nousee esiin myös asioita arviomuistion ulkopuolelta.

Täyskieltoa kannattavista tahoista monet katsovat, että sijaissynnytyksen sallimiseen liittyy enemmän ongelmia ja riskejä kuin täyskieltoon. Osa kannanotosta riippumatta pitää täyskiellon jatkamista helpoimpana ja selkeimpänä vaihtoehtona, jolla voidaan välttää sijaissynnytykseen liittyvät haasteet. Ongelmina ja täyskieltoa puoltavina seikkoina esiin nousevat muun muassa lapsen edun vaarantuminen, sijaissynnyttäjän hyväksikäyttäminen, kaupallistumisen vaara ja sääntelyvaikeus.

Sijaissynnytyksen sallimisen perusteena valtaosassa lausuntoja on ulkomaisiin hoitoihin hakeutumisen torjuminen. Myös esimerkiksi inhimilliset syyt sekä yhdenvertaisuus ja tasa-arvo nousevat esiin täyskieltoa vastaan puhuvina seikkoina.

Valtaosa katsoo, että mikäli sijaissynnytykset sallitaan, ne tulee sallia vain rajoitetusti. Osa rajoitettua sallimista kannattavista katsoo, että riskeihin pystytään vaikuttamaan ja ne pystytään minimoimaan. Osa kannanotosta riippumatta katsoo kuitenkin, että rajan vetäminen sallittujen ja kiellettyjen sijaissynnytyksjärjestelyiden välille on vaikeaa. Useiden mielestä sijaissynnytyksistä tarvitaan lisää tutkimusta ja arviointia.

Monet tarkastelevat sijaissynnytyksjärjestelyä ja sen sallimista tai kieltämistä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Osa katsoo, että sijaissynnytyksen täyskielto ei kohtele lapsettomuudesta kärsiviä pariskuntia tasapuolisesti. Toiset taas katsovat rajoitetun sallimisen olevan ongelmallinen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmasta. Osa katsoo, että kaikkia lapsettomuudesta kärsiviä tulisi kohdella tasapuolisesti riippumatta siitä sallitaanko sijaissynnytykset vai ei.

Lapsen edun ensisijaisuus sijaissynnytyksjärjestelyissä nousee esiin monessa lausunnossa. Sijaissynnytyksjärjestelyn vaikutuksista syntyvään lapseen ilmenee erilaisia näkemyksiä. Lapsen tiedonsaantioikeus alkuperästään ja taustastaan nousee tärkeänä seikkona esiin monesta lausunnosta. Osa katsoo, että sijaissynnytyksjärjestelyt vastaisivat vain

aiottujen vanhempien toiveisiin ja että kenelläkään ei ole ehdotonta oikeutta saada lasta. Osa taas katsoo täyskiellon estävän aiottujen vanhempien oikeutta perheen perustamiseen toteutumasta. Osassa lausuntoja kiinnitetään huomiota myös sijaissyntyttäjän perheen asemaan ja oikeuksiin.

Monessa lausunnossa tarkastellaan sijaissyntyttäjän asemaa, henkilöä ja oikeuksia koskevia näkökohtia. Osa katsoo sijaissyntymisen sallimisen olevan riski sijaissyntyttäjän ihmisarvon kunnioittamiselle. Toiset katsovat sen puolestaan toteuttavan sijaissyntyttäjän itsemääräämisoikeutta. Myös sijaissyntyttäjän sukulaissuhteesta syntyvään lapseen ilmenee erilaisia kantoja. Valtaosassa lausuntoja katsotaan, että sijaissyntyttäjän vapaaehtoisuus on ehdottoman tärkeää. Monessa lausunnossa otetaan kantaa myös kysymykseen sijaissyntyttäjälle maksettavista korvauksista ja palkkioista. Korvattaviksi voisivat osan mukaan tulla vain järjestelystä aiheutuvat kulut, osan mukaan myös menetettyt ansiotulot. Osa katsoo palkkiokiellon valvomisen kuitenkin vaikeaksi. Kukaan lausunnonantajista ei kannata kaupallisen sijaissyntymisen sallimista.

Ulkomaisiin sijaissyntytyshoitoihin hakeutumista tarkastellaan monessa lausunnossa. Monet katsovat täyskiellon ajavan lapsettomuudesta kärsiviä pariskuntia hoitoihin ulkomaille. Osan mukaan myöskään tiukkaan rajattu kansallinen sijaissyntymisten salliminen ei poista ulkomaisiin hoitoihin hakeutumista. Monet katsovat ulkomaisten järjestelyiden olevan riskialttiita. Osa tarkastelee myös ulkomailla toteutettujen sijaissyntymysjärjestelyjen oikeusvaikutuksia Suomessa.

Monet katsovat, että mikäli sijaissyntymisen sallittaisiin, tulisi se sallia vain yksittäistapauksissa ja vain lääketieteellisillä perusteilla, kuten kohtuperäisistä syistä tai syntymisen ollessa vakava terveydellinen riski. Osa katsoo, että myös muut syyt tulisivat kysymykseen. Hoidossa käytettävien sukusolujen alkuperästä ilmenee lausunnoissa eriäviä kantoja. Osa katsoo, että sijaissyntymysjärjestelyssä tulisi käyttää aiottujen vanhempien omia sukusoluja. Osa katsoo, että sukusolut voisivat olla eri lähteistä.

Monien mukaan, kannanotosta riippumatta, sijaissyntymysjärjestelyiden tulisi olla luvanvaraisia, mikäli ne sallittaisiin. Osan mukaan jokainen sijaissyntymys tulisi tutkia tapauskohtaisesti, ja monet tahot kannattavat arviointimenettelyitä. Osan mukaan myös osapuolten oikeusturvaa tulisi pohtia. Osassa lausuntoja katsotaan, että sijaissyntymysjärjestelyillä tulisi olla seuranta- ja arviointirekisteri.

Valmistautuminen sekä osapuolien neuvonta ja tuki ovat monien mukaan tärkeässä osassa sijaissyntymysjärjestelyssä. Sijaissyntymyshoidot tulisi monien mielestä keskittää ammattitaidon ja kokemuksen takaamiseksi. Osa kannattaa sijaissyntymysjärjestelyjen toteuttamiseen moniammatillisia hoitotiimejä, joissa on eri alojen asiantuntijoita. Monissa lausunnoissa tarkastellaan myös sitä, kuka vastaisi hoitojen järjestämisestä ja mistä hoitoihin tarvittavat resurssit saadaan.

Sijaissyntymyksen vaihtoehtoina osa lausunnonantajista tarkastelee kohdunsiirtoa, adoptiota ja sijaisvanhemmuutta. Kohdunsiirto ei saa vaihtoehtona kannatusta. Adoptiota pidetään hyvänä vaihtoehtona, mutta adoptiokäytäntöjä tulisi tehostaa. Osa pitää sijais-syntymysjärjestelyitä viimesijaisena muille hedelmöityshoidoille.

3.1 Kannanottojen jakautuminen

Ensimmäisen vaihtoehdon eli keinohedelmöitykseen perustuvan sijaissyntytyksen täyskiellon jatkamisen kannalla lausunnonantajista ovat *Lapsiasiavaltuutettu, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Tasa-arvovaltuutettu, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, Kymenlaakson keskussairaala, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Satakunnan sairaanhoitopiiri, Lastensuojelun Keskusliitto, Pelastakaa Lapset ry, Turun seudun elatusvelvolliset ry* sekä *Yhteiset Lapsemme ry*.

Toista vaihtoehtoa eli ei-kaupallisen sijaissyntytyksen sallimista rajoituksetta kannattaa *Miesjärjestöjen keskusliitto ry*.

Kolmannen vaihtoehdon eli ei-kaupallisen sijaissyntytyksen sallimisen yksittäisissä tilanteissa kannalla ovat tai siihen myönteisesti suhtautuvat *sosiaali- ja terveysministeriö, ulkoasiainministeriö, maahanmuuttovirasto, Helsingin kaupungin kaupunkihallitus, Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalveluiden kuntayhtymä, Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Satakunnan keskussairaala, Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Gynaecologi Practici ry, Kohutuottomat ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Suomen Fertilititeettiyhdistys, Suomen Kättilöliitto, Suomen Lääkäriliitto, Suomen Psykologiliitto, Väestöliitto ry, Mehiläinen Felicitas-Klinikka sekä yhteislausunnossaan Oy Fertinova Ltd, Helsinki, AVA-klinikka Tampere ja Turku ja IVF Klinikka In-Tiimi, Jyväskylä*.

Osa lausunnonantajista ei asetu selkeästi minkään arviomuistiossa esitetyn vaihtoehdon puolelle. Osa katsoo, ettei pysty ottamaan kantaa sijaissyntymisen sallimiseen tai kieltämiseen, sillä aiheesta tulisi olla enemmän tutkimusta ja selvitystä tai asiassa tulisi seurata ensin kansainvälistä kehitystä (*Mannerheimin lastensuojeluliitto ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto ry, Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry, Suomalainen Lakimiesyhdistys ry, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Psykiatriyhdistys*). Toiset puolestaan lausuvat sijaissyntymisestä oman hallinnonalansa näkökulmasta asettumatta minkään arviomuistion vaihtoehdon kannalle (*sisäasiainministeriön maahanmuutto-osasto, Kansaneläkelaitos, Väestörekisterikeskus, Suomen ortodoksinen kirkollishallitus, Helsingin maistraatti, Länsi-Suomen maistraatti, Länsi-Uudenmaan maistraatti, Oulun kaupunki, Keski-Suomen sairaanhoitopiiri*), ja osa lausuu sijaissyntymisestä yleisesti asettumatta minkään arviomuistiossa esitetyn vaihtoehdon kannalle (*Sateenkaariperheet ry, Seta ry, Suomen Gynäkologiyhdistys, Suomen Kuntaliitto, Suomen Lastenpsykiatriyhdistys, Vaasan sairaanhoitopiiri*, jonka lausunnon mukaan arviomuistion vaihtoehdoista ei vallinnut yksimielisyyttä henkilöstön kesken). *Seta ry* toteaa lausunnossaan kannatta-

vansa sijaissyntyjärjestelyt mahdollistavan lainsäädännön valmistelun aloittamista ja korostaa yhdenvertaisuutta järjestelyn toteuttamisessa.

Eduskunnan oikeusasiamies, Helsingin hovioikeus ja Lappeenrannan kaupunki ilmoittavat, etteivät anna lausuntoa asiassa. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea katsoo, ettei tämänhetkisen tiedon valossa ole näyttöä siitä, että sijaissyntyjärjestelyyn liittyvät olosuhteet vaarantaisivat käsiteltävien sukusolujen tai alkuiden laatua tai turvallisuutta, eikä sillä näin ollen ole arviomuistiosta lausuttavaa.

3.2 Kannanottojen yleisperustelut

3.2.1 Täyskiellon jatkamista puoltavat näkökohdat

Monet sijaissyntytysten täyskiellon jatkamista kannattavista tahoista katsovat, että sallimiseen liittyy enemmän ongelmia ja riskejä kuin täyskieltoon (muun muassa *Lapsiasiavaltuutettu, Tasa-arvovaltuutettu, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, Kymenlaakson keskussairaala, Lastensuojelun Keskusliitto*). Monet kannasta riippumatta katsovat, että täyskielto suojaa nimenomaan syntyvän lapsen oikeuksia, osan mukaan myös sijaissyntyttäjän oikeuksia. Osan mukaan erityisen huolestuttavia ovat tilanteet, joissa aiotut vanhemmat eivät voi tai halua vastaanottaa syntynyttä lasta (täyskieltoa kannattavista *Lapsiasiavaltuutettu ja Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri; Suomalainen Lakimiesyhdistys ry*, joka ei asetu puoltamaan mitään arviomuistion vaihtoehtoista). Täyskieltoa kannattavan *Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin* mukaan perheen muodostuminen on monimuotoinen tapahtuma ja sijaissyntytykseen liittyy vielä monitahoisempia ongelmia. Merkittävälle terveydenhuollon toiminnan muutokselle tulee olla terveyteen liittyvä positiivinen vastapaino ja tavoiteltava terveyshyöty, ja sijaissyntytyksessä syntyvän lapsen kohdalla tätä ei ole tunnistettavissa. Sijaissyntytyksen sallimiseen liitetty liberaali yhteiskuntanäkemyks ei poista siihen liittyviä ongelmia. *Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus* katsovat, että riittäviä perusteita sijaissyntyttämisen sallimiselle ei ole.

Osa katsoo, kannanotosta riippumatta, että täyskiellon jatkaminen on helpoin ja selkein vaihtoehto, jolla voidaan välttää sijaissyntytykseen liittyvät haasteet (*sisäasiainministeriön maahanmuutto-osasto, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, Pohjois-Suomen sairaanhoitopiiri, Suomen Fertilitiiviyhdistys, Suomen Gynekologiyhdistys*). Monet katsovat sijaissyntytysten sääntelyn vaikeaksi. Täyskieltoa kannattavista tahoista *Lapsiasiavaltuutettu* katsoo, ettei kaikkia syntyviä ongelmatilanteita voida etukäteen ratkaista. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen* mukaan lainsäädäntö saattaa aiheuttaa vaikeasti ennakoitavia tilanteita ja inhimillistä kärsimystä. Sijaissyntytyjärjestelyihin sisältyy riski etenkin psyykkisistä ja juridisista ongelmista. *Lastensuojelun Keskusliiton* mukaan koskaan ei voida etukäteen varmistaa syntyvän lapsen oikeuksien toteutumista käytännössä. Tahoista, jotka eivät lausunnossaan kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista, *Suomen Asianajajaliitto ja Suomalainen Lakimiesyhdistys ry* katsovat, ettei sijaissyntyttämistä voida säännellä riittävän kattavasti erilaisia tilantei-

ta ja riskejä varten. *Sisäasiainministeriön maahanmuutto-osasto* katsoo, että täyskielolla voidaan välttää maahantulon ja Suomen kansalaisuuteen liittyvän lainsäädännön muutostarpeet.

Monet katsovat, että rajan vetäminen sallittujen ja kiellettyjen järjestelyjen välille lainsäädännössä olisi haastavaa. Täyskieltoa kannattavista tahoista *Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen* mukaan sijaissynnytysten rajoitettu salliminen on epärealistista, sillä se vaatisi tiukat kriteerit, tarkan seulonnan ja seurannan sekä valvonnan. *Pelastakaa Lapset ry:n* mukaan Suomessa ennen sijaissynnytysten kieltoa toteutetut sijaissynnytyjärjestelyt olivat monimutkaisia, vaativia ja vaikeita kaikille osapuolille. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen* mukaan valitun toimintamallin tulee olla säädeltävissä ja valvottavissa. Niistä tahoista, jotka eivät lausunnossaan kannata nimenomaisesti mitään arviomuistion vaihtoehtoista, *Suomen Kuntaliiton* näkemyksen mukaan rajan vetäminen sallittujen ja kiellettyjen välillä on haastava tehtävä. *Suomen ortodoksinen kirkollishallitus* katsoo, että keinohedelmöitykseen perustuva sijaissynnytys on iso periaatteellinen kysymys. Ortodoksisen kirkon näkökulmasta on suositeltavaa, että suomalainen lainsäädäntö nousee avioliiton pohjalta.

Myös rajoitettua sallimista kannattavat tai siihen myönteisesti suhtautuvat tahot näkevät sijaissynnytyksissä ja sen sääntelyssä haasteita. *Maahanmuuttoviraston* mukaan rajoitettua sijaissynnyttämistä voi olla vaikea määrittellä sitovasti lainsäädännöllä lapsen oikeudet turvaten ja kaupallinen sijaissynnyttäminen estäen. *Suomen Fertilitiiviyhdistys* pitää rajoitettua sallimista haasteellisimpana vaihtoehtona. Myös *Mehiläinen Felicitas-Klinikka* katsoo, että sijaissynnytys on vaativa prosessi. *Suomen Gynekologiyhdistyksen* mukaan sijaissynnytys ei ole hoitomuotona ongelmaton ja varsinkin kansainvälisiin järjestelyihin on liitetty juridisia epäselvyyksiä, erehdyttämistä ja hyväksikäyttöä. *Suomen Lääkäriliiton* mukaan rajoitettuun sallimiseen liittyy monia, pitkälti luonteeltaan oikeudellisia haasteita. *Helsingin kaupungin kaupunkihallitus* katsoo, että sijaissynnytysten yksittäinen salliminen vaikuttaa juridisesti monimutkaiselta ja käytännössä myös terveydenhuollon resursseja ja osaamista vaativilta. *Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan oikeustilan selkeyden kannalta ja lainsäädäntöteknisesti selkeintä olisi säilyttää täyskielto tai sallia sijaissynnytyjärjestelyt rajoituksetta. Sen mukaan hoidon käyttöala todennäköisesti laajenee ja määrät lisääntyvät, ellei lainsäädännössä aseteta sallimiselle selkeitä rajoja.

Niistä tahoista, jotka eivät asetu puoltamaan mitään arviomuistion vaihtoehtoista, *Suomen Asianajajaliiton* mukaan lainsäädäntömuutoksella ei ole yhteiskunnan kannalta erityistä kiirettä. Sijaissynnytyksestä koskevaa kehitystä tulisi seurata muutama vuosi, ja aikaa arvokeskusteluun tulisi varata riittävästi. *Suomen Asianajajaliitto* katsoo perustelluksi kysyä, onko erityislainsäädännölle tarvetta vuosittain muutaman henkilön tarpeita varten. Jos Suomi olisi niitä harvoja EU-maita, joissa sijaissynnytys on sallittu, voisi tästä olla huomattavia taloudellisia seurauksia Suomelle EU-direktiivin (2011/24/EU) myötä. *Suomalainen Lakimiesyhdistys ry:n* mukaan mahdollisia uudistuksia harkittaessa on otettava huomioon kansainvälinen tilanne asiassa eikä liene syytä edetä eri tahtia muiden Pohjoismaiden kanssa. *Mannerheimin lastensuojeluliitto ry* katsoo, että sijaissynnytykseen liittyy vaikeita oikeudellisia ja eettisiä kysymyksiä, jotka vaativat erittäin huolellista selvittelyä, ennen kuin sijaissynnytykset voidaan lailla sallia. Mikäli lapsen etu ja oikeudet pystytään täysimääräisesti turvaamaan sijaissynnytyjärjestelyn yhteydessä,

on mahdollista jatkossa ottaa kantaa sijaissynnytyjärjestelyjen sallimiseen rajatuissa tilanteissa. *Naisjärjestöjen keskusliitto ry:n* ja *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry:n* mukaan päätöstä sijaissynnyttämisen sallimiseksi ei voida tehdä, ennen kuin siihen liittyvät ongelmat on selvitetty ja ratkaistu. *Naisjärjestöjen keskusliitto ry:n* mukaan sijaissynnyttämiseen suhtaudutaan myös kansainvälisesti kriittisesti. Samoin täyskieltoa kannattava *Lapsiasiavaltuutettu* katsoo, ettei naapurimaiden lainsäädäntötilanne eli täyskielto puolla erilaista ratkaisua Suomessa. Täyskieltoa puoltava *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos* katsoo, että mikäli sijaissynnytyjärjestelyt yleistyvät kansainvälisesti, tulee asiaa harkita tällöin uudelleen. Lisäksi se huomauttaa, että ennen hedelmöityshoitolaian voimaantuloa neljännes Suomessa tehdyistä sijaissynnytyksistä oli tehty muista Pohjoismaista kuin Suomesta tulleille, eli Suomi oli tällöin terveysturismin kohdemaana.

3.2.2 Sallimista puoltavat näkökohdat

Sijaissynnytysten sallimista rajoituksetta kannattaa vain *Miesjärjestöjen keskusliitto ry*. Se katsoo, että täyskielto estää monissa tapauksissa oikeutta vanhemmuuteen toteutuksesta ja syrjii erityisesti miehiä kieltämällä näiltä erään mahdollisuuden tulla biologiseksi isäksi. *Miesjärjestöjen keskusliitto ry:n* mukaan osittaisetkin rajoitukset ajaisivat edellytyksiä täyttämättömät henkilöt hakemaan sijaissynnyttäjiä ulkomailta, mihin liittyy monia ylimääräisiä ongelmia. Sijaissynnyttämislle tulee sen mukaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joiden epäsuoratkin haitat alittavat hyödyt.

Muut sallimisen kannalla olevat tahot eivät kannata sallimista rajoituksetta. Myös osa täyskiellon kannalla olevista sekä niistä, jotka eivät asetu puoltamaan mitään arviomission vaihtoehtoista, suhtautuu kielteisesti rajoituksettomaan sallimiseen (muun muassa *Lapsiasiavaltuutettu*, *Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto*, *Helsingin kaupungin kaupunkihallitus*, *Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri*, *Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä*, *Suomen Kuntaliitto*, *Suomen Asianajajaliitto*, *Suomen Lastenpsykiatriyhdistys*, *Turun seudun elatusvelvolliset ry*).

Sijaissynnytyksen sallimisen perusteena valtaosassa lausuntoja esiintyy ulkomaisiin hoitoihin hakeutumisen torjuminen (*ulkoasiainministeriö*, *sosiaali- ja terveysministeriö*, *maahanmuuttovirasto*, *Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä*, *Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri*, *Gynaecologi Practici ry*, *Lapsettomien yhdistys Simpukka ry*, *Suomen Fertilititeettiyhdistys*, *Suomen Psykologiliitto*, *Väestöliitto ry*, *Mehiläinen Felicitas-Klinikka*, *Oy Fertinova Ltd*, *Helsingin*, *AVA-klinikka Tampereen ja Turun sekä IVF Klinikka In-Tiimi*, *Jyväskylän yhteislausunto*). *Ulkoasiainministeriö* ja *Mehiläinen Felicitas-Klinikka* katsovat, että sijaissynnytyshoitoja tarvitsevat hakeutuvat hoitoihin ulkomaille vailla lain suojaa, joten olisi hyväksyttävää hoitaa heitä Suomessa. *Kohtuuttomat ry:n* mukaan Suomi voisi sallimalla sijaissynnyttämisen rajoitetusti osoittaa, ettei se hyväksy kaupallista sijaissynnyttämistä ulkomailta, vaan tarjoaa laillisen ja turvallisen vaihtoehdon Suomessa ja tukee ihmisten perusoikeutta perustaa perhe. Myös esimerkiksi inhimilliset syyt, biologiset tarpeet sekä yhdenvertaisuus ja tasa-arvo nousevat täyskieltoa vastaan puhuviksi seikoiksi (*Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri*, *Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä*, *Kohtuuttomat ry*, *Lapsettomien yhdistys Sim-*

pukka ry). Väestöliitto ry:n tiedossa olevissa Suomessa toteutetuissa sijaissyntyjärjestelyissä ei ole ilmennyt mitään ongelmia, mitkä edellyttäisivät hoitojen täyskieltoa.

Osa sijaissyntyksen rajoitettua sallimista kannattavista tai siihen myönteisesti suhtautuvista tahoista katsoo, että riskeihin pystytään vaikuttamaan ja ne pystytään minimoimaan (*ulkoasiainministeriö, Gynaecologi Practici ry, Kohtuuttomat ry*). *Lapsettomien yhdistys Simpukka ry* katsoo, että sijaissyntyshoidon sallivassa toiminnassa on enemmän myönteisiä vaikutuksia kuin ongelmia ja että haasteellisetkin kysymykset ovat ratkaistavissa. Sen mukaan muistiossa esitetyt monet riskit liittyvät ääritilanteisiin, joiden riski voidaan eliminoida tai minimoida laadukkaalla ja hyvällä sijaissyntytyspalvelujärjestelmällä sekä moniammatillisen hoitotiimin tuella. *Suomen Kättilöliiton* mukaan järjestelyyn mahdollisesti liittyviä ongelmia voitaisiin minimoida psyykkisellä arvioinnilla ja tuella koko prosessin ajan. Sijaissyntytysten rajoituksetonta sallimista kannattavan *Miesjärjestöjen keskusliitto ry:n* mukaan ymmärrystä ja harkintaa päätöksenteossa voitaisiin lisätä riskeistä tiedottamisella. Sen mukaan sijaissyntytykseen liittyvät riskit voivat olla läsnä myös tavallisissa synnytyksissä.

Suomen Lääkäriliitto ja *Suomen Kättilöliitto ry* katsovat, että rajoitettu salliminen voisi olla eettisesti hyväksyttävää. *Maahanmuuttovirasto* pitää täyskieltoa ongelmallisena ja rajoitetun sallimisen oman toimintansa kannalta toteuttamiskelpoisempänä kuin rajoituksettomana sallimisen. Myös *Satakunnan keskussairaalan mukaan* rajoitettu salliminen on tarkoituksenmukaisempi vaihtoehto kuin täyskielto tai rajoitukseton salliminen. *Suomen Fertilititeettiyhdistyksen* mukaan sijaissyntyjärjestelyitä tulisi käyttää vain viimeisenä vaihtoehtona rajatuissa tapauksissa.

Monet katsovat, että sijaissyntytämisen salliminen edellyttää selkeää ja yksiselitteistä lainsäädäntöä ja ohjeistamista. Sijaissyntytämisen rajoitettua sallimista kannattavista tahoista *ulkoasiainministeriö* katsoo, että mahdollisia väärinkäytöksiä pystyttäisiin Suomessa estämään asianmukaisella lainsäädännöllä ja tehokkaalla valvonnalla. Samoin *sosiaali- ja terveysministeriö* katsoo, että sijaissyntyjärjestelyt voitaisiin sallia tietyissä tarkoin rajatuissa tilanteissa edellyttäen, että toiminnalle säädetään oikeudellisesti, eettisesti ja lääketieteellisesti hyväksyttävät puitteet. *Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä* katsoo, että hoitoa koskevat rajaukset tulisi tehdä riittävän yksiselitteisesti ja tarkasti. Sijaissyntytyksen rajoitettua sallimista kannattavista tai siihen myönteisesti suhtautuvista tahoista *Suomen Lääkäriliiton* mukaan mahdollisessa lainsäädännössä tulisi minimoida järjestelyn riskit osapuolille. Myös *Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin* mukaan syntyvän lapsen, sijaissyntytäjän ja aiottujen vanhempien oikeudet ja vastuut olisi määriteltävä.

Niistä tahoista, jotka eivät lausunnossaan nimenomaisesti kannata mitään arviomuiston vaihtoehtoista, *Suomen Gynekologiyhdistyksen* mukaan osapuolien väliset juridiset epäselvyydet on pyrittävä kaikin keinoin välttämään. *Oulun kaupunki* katsoo osapuolien terveydentilan selvittämisen edellyttävän tarkkaa ohjeistusta siitä, mitä tietoja terveydentilasta edellytetään. *Väestörekisterikeskuksen* mukaan lapsen tietojen rekisteröinti olisi säädettävä niin selkeästi, ettei rekisteriviranomainen joudu arvioimaan, missä tilanteessa ja milloin aiottuja vanhempia pidetään lapsen oikeudellisina vanhempina.

Helsingin maistraatti katsoo, että sen toiminnan kannalta keskeistä on yksiselitteinen määrittely lainsäädännössä sijaissynnytyksestä ja sijaissynnytyksellä syntyneen lapsen vanhemmista. *Kansaneläkelaitoksen* mukaan vanhempainetuuksien näkökulmasta tulisi olla selvää, kuka on missäkin vaiheessa lapsen juridinen vanhempi.

4.1 Sijaissyntytysten määrä

Osalla lausunnonantajista on käytännön tietoa ja kokemusta sijaissyntytyjärjestelyistä Suomessa. Toiset myös viittaavat launnoissaan tähän käytännön tietoon ja kokemukseen. Osa puolestaan pyrkii arvioimaan sijaissyntytysten tulevaa määrää ja tarvetta.

Lausunnonantajien näkemykset ja arviot Suomessa vuosina 1991–2006 toteutetuista sijaissyntytyjärjestelyistä vaihtelevat. *Väestöliitto ry:n* mukaan sijaissyntytyjärjestely tehtiin vuosina 1991–2006 Suomessa kaikkiaan 19 parille, joista Väestöliiton lapsettomuuslinikalla Helsingissä 17:lle, ja näiden tuloksena syntyi yhteensä 10 lasta. *Mehiläinen Felicitas-Klinikan* mukaan Felicitas-klinikan hoitotiimi on ennen nykyistä hedelmöityshoitolakia hoitanut lähes puolet kaikista Suomessa hoidetuista sijaissyntytyksistä. *Lapsiasiavaltuutetun* mukaan Suomessa tehtiin vuosina 1991–2001 18 sijaissyntytyjärjestelyä, jotka olivat lähinnä yksittäisiä pilottihoitoja. Näistä 18 parista 10 sai lapsen sijaissyntytyjärjestelyllä. Suurin osa hoidoista annettiin Väestöliiton lapsettomuuslinikalla. *Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin* mukaan ennen vuotta 2007 Suomessa arvioidaan syntyneen kohdunvuokrauksella yli kymmenen lasta. Vuosina 2001–2007 tehtiin virallisten tilastojen mukaan 22 sijaissyntyttäjän hedelmöityshoitoa. Näistä alkoi kolme raskautta, joista yksi oli kaksosraskaus.

Myös lausunnonantajien arviot sijaissyntytyksen tarpeesta vaihtelevat. Monet lausunnonantajista arvioivat, että sijaissyntytyjärjestelyihin hakeutuvien henkilöiden määrä ja tarve sijaissyntytyksille tulisi todennäköisesti olemaan pieni (*Kansaneläkelaitos, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus, Helsingin kaupungin kaupunkihallitus, Länsi-Suomen maistraatti, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä, Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, Kymenlaakson keskussairaala, Satakunnan keskussairaala, Suomen Kuntaliitto, Seta ry, Gynaecologi Practici ry, Oy Fertinova Ltd, Helsingin, AVA-klinikka Tampereen ja Turun sekä IVF Klinikka In-Tiimi, Jyväskylän yhteislausunto*). *Seta ry:n* mukaan asia on pienestä määrästä huolimatta lapsia toivovien ihmisten hyvinvoinnin kannalta kuitenkin merkittävä.

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän mukaan Suomessa syntyy vuosittain noin 10 tyttölasta, joilta puuttuu kohtu. Lisäksi kohtu voi joillain olla toiminnallisesti niin heikko, että synnyttäminen on mahdotonta. Kohdun poistaminen naiselta, joka toivoo hedelmällisyytensä säilyvän, on harvinaista. TYKSin Erva-alueella todetaan vuosittain keskimäärin 2 kohdunkaulasyöpää alle 40-vuotiailla naisilla, ja syöpä voidaan valikoiduilla potilailla leikata säilyttäen kohdun runko-osa. *Kohtuuttomat ry* katsoo, että sijaissyntytykset voisivat koskea Suomessa vuosittain lähes sataa naista, kun lasketaan yhteen syntyperäinen kohduttomuus ja kohdun menettäminen synnytyksen

komplikaation tai kohdunkaulan ja synnytyselinten syövän vuoksi. *Kohtuuttomat ry:n* mukaan Suomessa tulee vuosittain ilmi useita tapauksia, joissa tyttö/nainen paljastuu kohduttomaksi. Vuonna 2010 Suomessa diagnosoitiin 13 MRKH-syndroomataustaista kohduttomuutta, ja osa kohduttomuuksista päättyi epämuodostumarekisteriin. Lisäksi synnytyksen komplikaatioiden seurauksena kohtunsa menettää vuosittain noin 20 naista. Myös kohdunkaulan ja synnytyselinten syöpään sairastuneet, joita on noin 160 vuosittain, menettävät usein kohtunsa. *Mehiläinen Felicitas-Klinikka* katsoo, että Suomessa syntyy vuosittain 6–8 tyttöä, joilta synnynnäisesti puuttuu kohtu. Muita syitä hedelmöityshoidolle ovat kohdunontelon kiinnikkeet sekä kohdun poistot vaikean gynekologisen sairauden tai raskaus- tai synnytyskomplikaation takia.

Väestöliitto ry pitää selvänä, että sijaissynnytyksiä tehdään jatkossa joka tapauksessa. *Ulkoasiainministeriön* mukaan on oletettavaa, että sijaissynnytystapaukset tulevat lisääntymään Suomessa, sillä esimerkiksi muissa Pohjoismaissa ulkomaisia sijaissynnytystapauksia on rekisteröity huomattavasti enemmän. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen* mukaan lapsen hankkimisen siirtymisen yhä vanhemmalle iälle voi lisätä sellaisten naisten määrää, joiden kohdalla terveydellisistä syistä pidettäisiin parempana ratkaisuna lapsen kantamisen ja synnyttämisen siirtämistä terveemmän naisen tehtäväksi. *Sosiaali- ja terveysministeriö* viittaa lausunnossaan Israelin sijaissynnytyksiin. Israelissa sijaissynnytyksen salliva laki tuli voimaan 1996, ja sen jälkeen sijaissynnytyksiä koskevien hakemusten määrä on kasvanut selvästi. Israelissa tehtiin vuosina 1996 ja 1997 yhteensä 41 sijaissynnytyjärjestelyä koskevaa hakemusta ja vuosina 2008 ja 2009 hakemusten määrä oli kasvanut yhteensä 180 kappaleeseen.

Lapsettomien yhdistys Simpukka ry kertoo useista yhteydenotoista henkilöiltä, jotka toivovat sijaissynnytyshoitojen sallimista. *Ulkoasiainministeriön, Helsingin maistraatin ja Väestörekisterikeskuksen* mukaan kiinnostusta ulkomaisiin järjestelyihin on myös ilmennyt.

4.2 Sijaissynnytyksiin liittyvän tutkimuksen ja selvityksen tarve

Monessa lausunnossa nousee esiin kysymys sijaissynnytykseen liittyvästä tutkimuksesta ja selvityksistä. Monet katsovat, että sijaissynnytyksistä tarvitaan lisää tutkimusta ja selvitystä. Mielipiteet sijaissynnytyjärjestelyn vaikutuksesta syntyvään lapseen vaihtelevat. Osan mukaan sijaissynnytys on nykytiedon valossa haitaksi syntyvälle lapselle. Toiset katsovat, ettei sijaissynnytyksen ole osoitettu olevan lisäriski lapselle.

Sijaissynnytyksen täyskieltoa kannattavista tahoista *Lastensuojelun Keskusliitto* katsoo, että jatkovalmistelun kannalta on välttämätöntä, että käytettävissä on enemmän tutkimustietoa lasten kokemuksista tavastaan syntyä ja sijaissynnytyksien terveydentilasta. *Pelastakaa Lapset ry* katsoo, että tarvetta harkita muutoksia nykyiseen lainsäädäntöön

ei arviomuistiossa perustella riittävästi esimerkiksi seurantaan, tutkimuksiin tai kokeuksiin perustuen. *Lapsiasiavaltuutetun* mukaan ei-kaupallisen sijaissyntyttämisen salliminen yksittäisissä tapauksissa edellyttäisi lisäselvitystä ja tutkimusta syntyvän lapsen terveyteen ja järjestelyn mahdollisiin haittavaikutuksiin liittyen. *Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan paras vaihtoehto on jatkaa täyskieltoa, kunnes sijaissyntytyksestä on tehty riittäviä selvityksiä esimerkiksi haastattelututkimuksilla.

Sijaissyntytyksen rajoitettua sallimista kannattavista ja siihen myönteisesti suhtautuvista tahoista *Lapsettomien yhdistys Simpukka ry* katsoo, että pohdintaa ja selvittämistä on jatkettava. *Suomen Psykologiliitto ry* nostaa lausunnossaan esiin kansallista ja kansainvälistä sijaissyntytyksjärjestelyitä koskevaa tutkimustietoa, jonka mukaan kokemukset sijaissyntytyksistä ovat olleet myönteisiä ja sijaissyntytyksjärjestely ei sinänsä altista lasta merkittäville lisäriskeille. *Sosiaali- ja terveysministeriö* katsoo, että Yhdistyneen kuningaskunnan ja Israelin sijaissyntytyksjärjestelyä koskevan lainsäädännön soveltamiskäytännöstä kertynyttä tutkimustietoa tulisi hyödyntää harkittaessa vallitsevan oikeustilan muuttamista Suomessa. *Ulkoasiainministeriön* mukaan kansainvälisen kehityksen aktiivinen seuraaminen asiassa on tärkeää.

Niistä tahoista, jotka eivät kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista, *Suomen Psykiatriyhdistyksen* mukaan järjestelyihin liittyvistä riskeistä tarvitaan monipuolisesti lisää tutkimustietoa. Sen sijaan on tutkimustietoa ja lapsen vuorovaikutussuhteesta raskauden aikana. *Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry* nostaa esiin tutkimustietoa lapsen kehitykseen vaikuttavasta sikiöaikaisesta kasvuympäristöstä. *Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen* mukaan tutkimustietoa sijaislasten psyykkisestä kehityksestä ei ole vielä paljoa, mutta periaatteessa lapset sopeutuvat hyvinkin erilaisiin perhetilanteisiin. *Suomen Gynäkologiyhdistyksen* mukaan sijaissyntytyksjärjestelystä ei ole osoitettu olevan syntyvälle lapselle merkittävää haittaa. Suomalaiset kokemukset sijaissyntyttämisestä ovat olleet myönteisiä ja hyödyt ovat selvästi ylittäneet haitat. *Sateenkaariperheet ry:n* mielestä sijaissyntytyksjärjestelyitä tarkasteltaessa tulisi huomioida myös Yhdysvaltojen sijaisnyntymalli, vaikka se ei sellaisenaan olisikaan sovellettavissa Suomeen.

4.3 Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Monet katsovat, että sijaissyntytyksen täyskielto ei kohtele lapsettomuudesta kärsiviä pariskuntia tasapuolisesti ja asettaa osan pariskunnista ja naisista eriarvoiseen asemaan muiden kanssa (sijaissyntyttämisen rajoitettua sallimista kannattavista tai siihen myönteisesti suhtautuvista *Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä, Gynaecologi Practici ry, Suomen Fertilitteettiyhdistys*; täyskieltoa kannattava *Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri*). Sijaissyntytysten rajoittamatonta sallimista kannattava *Miesjärjestöjen keskusliitto ry* katsoo, että nykylainsäädäntö syrjii miehiä kieltämällä näiltä yhden mahdollisuuden tulla biologiseksi isäksi. Se katsoo, että sijaissyntytyksen kielto syrjii erityisesti tiettyjä perheryhmiä ja kohdistuu poikkeuksellisen harkittuihin ja toivottuihin

lapsiin. Sen mukaan tavallisiinkin synnytyksiin ja vanhemmuuksiin liittyy monia riskejä, esimerkiksi painostamisesta ja kiristämisestä, eikä tämä oikeuta tavallisten synnytysten kieltämiseen.

Osa puolestaan katsoo, että sijaissynnytysten rajoitettu salliminen ei kohtelisi kaikkia yhdenvertaisesti. *Seta ry* ja *Sateenkaariperheet ry* eivät asetu minkään arviomuistiossa esitetyn vaihtoehdon kannalle mutta katsovat, että mihin tahansa ratkaisuun sijaissynnyttämisen suhteen päädytään, tulisi ratkaisun olla kaikille yhdenvertainen. *Seta ry* korostaa, että menettelyn ehtoihin ei tule tarpeettomasti tehdä rajoituksia, jotka asettavat perheitä eriarvoiseen asemaan. On myös mietittävä, onko ylipäätään perusteltua rajata sijaissynnytyksjärjestelyt vain pariskunnille. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta on arvioitava myös, voidaanko järjestely rajata vain pareille, joilla on hedelmöittymiskykyiset sukusolut. Perhe on ensisijaisesti sosiaalinen kokonaisuus. Seksuaali- ja lisääntymisoikeudet kuuluvat kansainvälisten suositustenkin mukaan kaikille yhtäläisesti, myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille. *Sateenkaariperheet ry* katsoo, että harkinnan täytyy perustua muihin seikkoihin kuin perhemuotoon, vanhempien seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun. Sijaissynnytyksen rajaaminen vain aiottujen vanhempien omien sukusolujen käyttöön on epäsuoraa syrjintää. Suomalaiset sateenkaariperheet eivät toistaiseksi ole juurikaan ryhtyneet sijaissynnytyksjärjestelyihin, mutta useissa Euroopan maissa etenkin miesparit ovat kiihtyvällä vauhdilla saaneet lapsia sijaissynnytyksen kautta ja Yhdysvalloissa sijaissynnytys on melko yleinen väylä miesparien vanhemmuuteen. Lisäksi *Sateenkaariperheet ry* huomauttaa, että osassa sateenkaariperheitä lapsella on alun perinkin tarkoituksena olla useampi kuin kaksi vanhempaa.

Täyskieltoa kannattavan *Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen* mukaan sijaissynnytyksjärjestelyiden rajoitettu salliminen herättää kysymyksiä tasa-arvon toteutumisesta. Sijaissynnytyksjärjestelyiden rajoitettua sallimista kannattavan *sosiaali- ja terveysministeriön* mukaan rajoitetun sallimisen hyväksyttävyyden perustuksen yhdenvertaisuussäännöksen valossa tulee selvittää huolellisesti samoin lainsäädäntömuutoksen sukupuolivaikutukset. Myös sijaissynnyttämisen rajoitetun sallimisen kannalla olevan *Lapsettomien yhdistys Simipukka ry:n* mukaan sukupuolivähemmistöjen asema sijaissynnytyksjärjestelyissä tulee linjata. *Keski-Suomen sairaanhoitopiiri*, joka ei kannata mitään arviomuistion vaihtoehdoista, katsoo, että miesparien mahdollinen oikeus sijaissynnytyksjärjestelyyn olisi riippuvainen heidän adoptio-oikeuttaan koskevasta lainsäädännöstä.

Lisäksi *Suomen Fertilitiiviyhdistys* ja *Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri* katsovat, että taloudellisilla tekijöillä on suuri ohjaava vaikutus, sillä sijaissynnytysturismi on kallista ja vain harvalla on varaa sijaissynnytyksjärjestelyyn ulkomailla.

4.4 Lapsen etu ja oikeudet

Monessa lausunnossa nousee esiin lapsen etu. Monet täyskieltoa kannattavista katsovat, että sijaissynnytysjärjestelyt vastaavat vain vanhempien toiveisiin eikä kenelläkään ole ehdotonta oikeutta saada lasta. Sijaissynnytystä kannattavien tahojen mukaan lapsen edun tulisi olla sijaissynnytysjärjestelyitä ohjaava toimintaperiaate. Sijaissynnytyksen vaikutuksesta syntyvään lapseen ilmenee erilaisia näkemyksiä. Osan mukaan sijaissynnytysjärjestely on syntyvälle lapselle riskialtis, osan mukaan sijaissynnytysjärjestelyn ei ole osoitettu olevan lapselle riskialtista. Osa puolestaan katsoo, ettei asiasta ole riittävästi tutkimusta tai selvityksiä.

Täyskieltoa kannattavista tahoista *Lapsiasiavaltuutettu*, *Yhteiset Lapsemme ry*, *Pelastakaa Lapset ry*, *Lastensuojelun Keskusliitto* ja *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus* katsovat, että sijaissynnytysjärjestelyt vastaavat vain aikuisten tarpeeseen saada lapsi eikä kenelläkään ole ehdotonta oikeutta saada lasta tai yhteiskunnalla velvollisuutta järjestää asiaa. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen* mukaan kaikkea, mitä tieteen avulla voidaan tehdä, ei ole ilman muuta tehtävä. Täyskieltoa kannattavista tahoista *Pelastakaa Lapset ry* katsoo, että nykyinen hedelmöityshoitolaisten sijaissynnytysjärjestelyt kieltävä säännös on toimiva ja selkeä, eikä se näe lapsen edun näkökulmasta aihetta muuttaa nykyistä käytäntöä. *Lapsiasiavaltuutettu* katsoo kuitenkin, että täyskiellon kohdalla lapsen etuun liittyvät kysymykset voivat aktualisoitua sijaissynnyttämisen silloin, kun sijaissynnytyspalveluita lähdetään hakemaan muista maista.

Täyskieltoa kannattavan *Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen* mukaan syntyvän lapsen mahdollinen vammaisuus ei tule arviomuistiossa esille riittävästi. Erityisen ongelmallinen tilanne on *Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen* mukaan silloin, kun sijaissynnyttäjän raskauden aikaisen käyttäytymisen tiedetään aiheuttavan tai lisäävän riskiä lapsen sairauteen. Myös *Suomen Gynekologiyhdistyksen*, joka ei kannata mitään vaihtoehtoja, mukaan lapsen juridinen asema on pyrittävä turvaamaan odottamattomissakin tapauksissa. *Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen*, joka ei nimenomaan kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoja, mukaan puolestaan on huomioitava myös se, että aiotuilla vanhemmilla on lapsettomuuteen ja vanhemmuuteen liittyviä traumoja ja myös sijaissynnytys on riskiraskaus.

Täyskieltoa kannattava *Lastensuojelun Keskusliitto* korostaa sitä tosiseikkaa, ettei koskaan voida etukäteen varmistaa sitä, että syntyvän lapsen etu ja oikeudet toteutuvat käytännössä. Sen mukaan sijaissynnytysjärjestelyihin liittyy kuitenkin syntymättömän lapsen näkökulmasta aina riski, jota ei ole välttämätöntä ottaa.

Mannerheimin lastensuojeluliitto ry korostaa, että valtiolla on velvollisuus huolehtia lapsen edun toteutumisesta kaikissa tilanteissa. Lainsäädäntötyössä ja muussa viranomaistoiminnassa on harkittava lapsen etua aktiivisesti ja pystyttävä osoittamaan, että lapsen etua on arvioitu ja se on huomioitu ensisijaisena ratkaisuperusteena. Myös sijaissynnytystä koskevissa ratkaisuissa lapsen tarpeet on asetettava aina aikuisten tarpeiden edelle. *Mannerheimin lastensuojeluliitto ry:n* mukaan ETENEn lausunnossa ja oikeusministeriön selvityksessä esitetyt seikat eivät perustu lapsen etuun. Lapsen etua ei voida

käyttää perusteluna käytännöille, jotka ovat ristiriidassa lapsen ihmisarvon kanssa. Se katsoo, ettei tähänastisessa käsittelyssä ja valmistelussa ole riittävästi huomioitu lapsen näkökulmaa ja tarkastelu lapsivaikutuksia. Jatkossa tulisi kiinnittää erityistä huomiota lapsiin liittyvien eettisten näkökohtien avaamiseen ja pohdintaan. Myös täyskieltoa kannattava *Lastensuojelun Keskusliitto* katsoo, ettei lapsen näkökulmaa ole arviomuistiossa tarpeeksi huomioitu ja eritelty sitä, mitä eri vaihtoehdot voivat käytännössä merkitä lapsen edun ja oikeuksien kannalta. Mahdollisessa jatkovalmistelussa lasten edun ja oikeuksien toteutumista tulee käsitellä yksityiskohtaisemmin.

Niistä tahoista, jotka eivät kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista, *Suomen Psykiatriyhdistyksen* mukaan tämänhetkisen tutkimustiedon valossa ei voida riittävästi sulkea pois riskiä lapsen psyykkisen terveyden vaarantumisesta. Sen sijaan on tutkimustietoa siitä, että äidin raskauden aikainen stressi heijastuu sikiöön, minkä tiedetään liittyvän lapsen lisääntyneeseen riskiin oireilla psyykkisesti. On myös huomioitava, että lapsen ja äidin vuorovaikutussuhde rakentuu jo raskausaikana ja sijaissynnytysjärjestelyt ovat tässä suhteessa verrattavissa adoptiolasten tilanteeseen. *Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry* huomauttaa, että raskausaika on tutkitusti kiintymyssuhteen rakentamisen aikaa, jossa kohdussa kehittyvä sikiö tutustuu ympäristöönsä ja oppii tunnistamaan äitinsä muun muassa tuoksun ja äänen perusteella. Uusimpien tutkimusten mukaan lapsen kehitykseen vaikuttaa vahvasti ja pitkäaikaisesti sikiöaikainen kasvuympäristö. Täyskieltoa kannattavan *Lapsiasiavaltuutetun* mukaan sijaissynnytysjärjestelyn tulisi olla äärimmäinen vaihtoehto lapsen ja sijaissynnyttäjän välille raskauden aikana muodostuvan sitteen vuoksi. *Helsingin kaupungin kaupunkihallitus* katsoo, että sijaissynnytys voi vaarantaa lapsen oikeuden raskauden aikaiseen hoivaan ja suojeluun sekä lapsen kyvyn muodostaa turvallisia kiintymyssuhteita.

Täyskieltoa kannattava *Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri* katsoo, että mikäli sijaissynnyttäjä on lähisukulainen, syntyvä lapsi voi joutua monimutkaisiin ja erityisellä tavalla latautuneisiin sukulaissuhteisiin, joiden vaikutuksia on mahdoton ennakoida. Tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoa, *Suomen Asianajajaliiton* mukaan lähisukulaisen käyttämistä sijaissynnyttäjänä tulisi vakavasti harkita, sillä lähisuhteeseen voi liittyä lapsen syntymän jälkeen riitaisuuksia ja lapselle sopeutumisvaikeuksia. *Suomen Gynekologiyhdistyksen* mukaan sijaissynnyttäjän sukulaisuudella ei ole todettu olevan haitallisia vaikutuksia. *Väestöliitto ry:n* mukaan vuosina 1991–2006 Suomessa tehdyissä sijaissynnytysjärjestelyissä yleensä sijaissynnyttäjä oli lähisukulainen, mutta myös hyvä ystävä saattoi tulla kysymykseen.

Myös monien sijaissynnytyksen rajoitettua sallimista kannattavista tai siihen myönteisesti suhtautuvien tahojen mukaan keskeisenä tavoitteena ja toimintaa ohjaavana periaatteena tulee olla syntyvän lapsen edun ja hyvinvoinnin turvaaminen (*ulkoasiainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Kätilöliitto, Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, Oy Fertinova Ltd, Helsingin, AVA-klinikka Tampereen ja Turun sekä IVF Klinikka In-Tiimi, Jyväskylän yhteislausunto*). Samoin arviomuistion vaihtoehtojen parremuusjärjestykseen kantaa ottamaton *Suomen Kuntaliitto* korostaa lapsen edun näkökulmaa.

Niistä tahoista, jotka eivät kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista, *Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen* mukaan tutkimustietoa sijaislasten psyykkisestä kehityksestä ei ole vielä paljoa, mutta periaatteessa lapset sopeutuvat hyvinkin erilaisiin perhetilanteisiin. *Suomen Gynekologiyhdistyksen* mukaan sijaissyntyysjärjestelystä ei ole osoitettu olevan syntyvälle lapselle merkittävää haittaa. *Suomen Gynekologiyhdistyksen* mukaan suomalaiset kokemukset sijaissyntymisestä ovat olleet myönteisiä ja hyödyt ovat selvästi ylittäneet haitat.

Niistä tahoista, jotka kannattavat rajoitettua sallimista tai suhtautuvat siihen myönteisesti, *Mehiläinen Felicitas-Klinikka* katsoo, ettei ole todettu, että sijaissyntyysjärjestely vaarantaisi syntyvän lapsen fyysistä tai psyykkistä terveyttä. *Suomen Psykologiliitto ry* katsoo, että tutkimustiedon mukaan sijaissyntyysjärjestely ei sinänsä altista lasta merkittäville lisäriskeille. Se nostaa esiin tutkimustietoa, jonka mukaan sekä syntyneen lapsen että sijaissyntymättäjän kokemukset sijaissyntyysjärjestelystä ovat olleet myönteisiä tai pääosin myönteisiä ja lasten ja äitien välisessä vuorovaikutuksessa ei ole ollut merkittäviä eroja verrattuna tavanomaisiin perheisiin. Tutkimustiedon mukaan myöskään parisuhteen pysyvyydessä ja laadussa ei ole ilmennyt eroja erilaisten vanhemmuuksien välillä. *Väestöliitto ry:n* mukaan vuosina 1991–2006 Suomessa tehdyissä sijaissyntyysjärjestelyissä kaikki raskaudet sujivat hyvin ja lapset olivat terveitä.

Rajoitettua sallimista kannattava *Kohtuuttomat ry* vertaa sijaissyntymistä adoptioon ja näkee epätodennäköisenä, etteivät aiotut vanhemmat kesken järjestelyn enää tahtoisi-kaan lasta, sillä myös adoptiossa sitoudutaan lapseen taustasta, terveydentilasta ja ulkonäöstä huolimatta. Kun henkilöt ovat prosessissa mukana omasta tahdostaan ja osapuolet saavat läpi prosessin laajaa psykologista tukea, on riski lapsen luovuttamatta jättämisestä lähes olematon. Täyskieltoa kannattava *Lapsiasiavaltuutettu* viittaa lausunnossaan erikoislääkärin artikkeliin, jonka mukaan potilaiden mielestä väitteet siitä, etteivät aiotut vanhemmat haluaisi ottaa vastaan lasta, jos lapsi ei ole terve, ovat loukkaavia. Lääkärin mukaan sijaissyntymättäjät eivät ole tässä tilanteessa sen erikoisemmassa asemassa kuin muutkaan vanhemmat.

Osa katsoo, että lapselle tulee taata oikeus tietoon alkuperästään, taustastaan sekä sijaissyntymättäjän henkilöllisyydestä (täyskieltoa kannattava *Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä*; niistä, jotka eivät kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista, *Naisjärjestöjen Keskusliitto ry*, *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry*). Täyskieltoa kannattavan *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen* mielestä yksilön oikeus selvittää biologiset juurensa on merkittävä. *Lapsettomien yhdistys Simpukka ry:n* ja *Suomen Psykologiliitto ry:n* mukaan lapsen kannalta olennaista on avoimuus ja ettei hänen taastaansa liity salattavia asioita. Kantaa ottamattoman *Väestörekisterikeskuksen* mukaan olisi pohdittava, onko tarkoituksenmukaista merkitä tieto sijaissyntyksestä väestötietojärjestelmään. Tiedon merkintä voisi vähentää tilanteisiin liittyviä epäselvyyksiä ja selvittelyitä ja auttaa syntyneen lapsen tiedonsaantioikeuden toteuttamisessa.

Osa lausunnonantajista nostaa esiin myös sijaissyntymättäjän perheen ja siihen kuuluvien lapsien edun huomioimisen (täyskieltoa kannattavista *Lastensuojelun Keskusliitto*, *Lapsiasiavaltuutettu*, *Satakunnan sairaanhoitopiiri*; rajoitettua sallimista kannattavista *sosiaali- ja terveysministeriö*, *Suomen Psykologiliitto ry*). *Lapsiasiavaltuutettu* nostaa esiin myös sijaissyntymättäjän perheen lapsien tiedonsaantioikeuden.

4.5 Aiottujen vanhempien asema ja oikeudet

Sijaissynnytystä puoltavina seikkoina osassa lausuntoja nousevat esiin inhimillisyys ja oikeus vanhemmuuteen tai perheeseen. *Suomen Asianajajaliitto*, joka ei nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista, katsoo, että tärkein sijaissynnytystä puoltava seikka on inhimillisyys. Myös täyskiellon kannalla olevan *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen* mukaan sijaissynnytyjärjestelyitä koskevan lainsäädännön pohdinta on tärkeää inhimillisistä syistä. Rajoittamatonta sallimista kannattava *Miesjärjestöjen keskusliitto ry* katsoo, että nykyllä lainsäädäntö estää monissa tapauksissa oikeutta vanhemmuuteen toteutumasta. Rajoitettua sallimista kannattavista *Kohutuuttomat ry* näkee täyskiellon jatkamisen Euroopan Unionin perusoikeuskirjan vastaisena rajoittaessaan oikeutta perheen perustamiseen. *Lapsettomien yhdistys Simpukka ry:n* mukaan täyskielto on kohtuuton vaihtoehto lasta toivoville pariskunnille.

Tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista, *Mannerheimin lastensuojeluliitto ry*, *Suomen Kuntaliitto* ja *Suomen ortodoksinen kirkollishallitus* katsovat, ettei aikuisilla ole lakiin perustuvaa oikeutta saada lasta. *Mannerheimin lastensuojeluliitto ry:n* mukaan valtiolla ei ole velvollisuutta torjua lapsettomuutta kaikin käytettävissä olevin keinoin.

Osassa lausuntoja tarkastellaan myös isyyteen liittyviä näkökohtia. *Naisjärjestöjen Keskusliitto ry* ja *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry* katsovat, että meneillään olevan isyyslain uudistuksen yhteydessä tulisi tarkastella myös sijaissynnytykseen liittyviä isyyskysymyksiä. *Suomen Asianajajaliiton* mukaan avioliittoon perustuvan isyysolettamman kumoamista jo sijaissynnytystä koskevan sopimuksen tekohetkellä tulisi harkita. *Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan tilanteessa, jossa sijaissynnyttäjä päättäisi pitää lapsen, tulisi aiottu isä rinnastaa spermanluovuttajaan, jolla ei ole juridisia velvoitteita syntyvää lasta kohtaan. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitos* katsoo, että muistiossa olisi voitu tarkastella enemmän adoptoivan isän roolia.

4.6 Sijaissynnyttäjien asema, henkilö ja oikeudet

Sijaissynnyttäjien asemaa, henkilöä ja oikeuksia koskevia näkökohtia nousee lausunnoissa esiin runsaasti. Osa katsoo sijaissynnyttämisen sallimisen olevan riski sijaissynnyttäjän ihmisarvon kunnioittamiselle, toiset puolestaan katsovat sen toteuttavan sijaissynnyttäjän itsemääräämisoikeutta. Myös sijaissynnyttäjän sukulaissuhteesta syntyvään lapseen ilmenee erilaisia kantoja. Valtaosassa lausuntoja katsotaan sijaissynnyttäjän vapaaehtoisuuden olevan ehdottoman tärkeää. Myös sijaissynnyttäjän yksityisyydensuoja, itsemääräämisoikeus ja juridinen äitiys nousevat esille.

Täyskieltoa kannattavista tahoista *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen* mukaan jokaiselle kuuluu ehdoton ihmisarvo eikä ihmisiä tule kohdella välineenä

minkään toisen päämäärän saavuttamiseksi. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen* mukaan sijaissynnyttäjiltä todennäköisesti vaadittaisiin ja toivottaisiin muitakin, kuten raskausajan elintapoihin liittyviä asioita. *Suomen Asianajajaliiton*, joka ei nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoa, mukaan painavin sijaissynnytystä vastaan puhuva seikka on mahdollinen sijaissynnyttäjän ihmisarvon loukkaaminen. Ihmisen välineellistämistä ei voida sallia, vaikka tämä siihen itse suostuisikin. Ihmisarvoa tulee suojata myös tilanteessa, jossa yksilö subjektiivisesti ei koe tulevansa loukatuksi. Sijaissynnyttämisessä liiallinen sääli tai myötätunto voi johtaa luopumaan omasta ruumiillisesta koskemattomuudesta toisen hyväksi. Sijaissynnyttämisen rajoitettua sallimista kannattavan *ulkoasiainministeriön* mukaan sijaissynnyttäjälle aiheutuvat fyysiset ja psyykkiset riskit sekä vaara hyväksikäytöstä ja jopa ihmiskaupasta on huomioitava.

Rajoitetun sijaissynnyttämisen kannalla olevista tai siihen myönteisesti suhtautuvista tahoista *Suomen Psykologiliitto ry:n* mukaan sijaissynnytyjärjestely ei automaattisesti loukkaa ihmisarvoa ja huolellisesti valmisteltu sijaissynnytys voidaan nähdä yksilön itsemääräämisoikeutta kunnioittavana tilanteessa, jossa hän omalla valinnallaan haluaa olla avuksi tuleville vanhemmille. *Kohtuuttomat ry* näkee päätöksen ryhtyä auttamishalussaan sijaissynnyttäjäksi osaksi naisen itsemääräämisoikeutta. Jo tällä hetkellä naisen itsemääräämisoikeuteen kuuluu oikeus aborttiin, joten sen piiriin voisi kuulua myös oikeus auttaa elämää. *Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan ihmisarvoon lukeutuvaksi voidaan katsoa kuuluvan mahdollisuus ja oikeus omasta tahdosta ja aloitteesta auttaa apua tarvitsevia, kuten verenluovutuksessa, elinluovutustoiminnassa ja lahjasukusoluhoidoissa. *Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan jo pelkkä periaatteellinen hoitomahdollisuus edistää potilaiden elämänlaatua ja psyykkistä hyvinvointia.

Myönteisesti rajoitettuun sallimiseen suhtautuva *Suomen Fertilitteettiyhdistys* katsoo, että aiottujen vanhempien tulee olla tietoisia sijaissynnyttäjän itsemääräämisoikeudesta ja oikeudesta yksityisyyteen myös järjestelyn aikana. Myös täyskieltoa kannattava *Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri* katsoo, että aiotuilla vanhemmilla tulee olla ymmärrys sijaissynnyttäjän itsemääräämisoikeudesta ja juridisesta vanhemmuudesta. Tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoa, *Suomen Asianajajaliiton* mukaan sijaissynnyttäjällä on ehdoton päätösvalta omaan terveydenhoitoonsa ja mahdolliseen raskauden keskeytykseen sekä oikeus päättää lapsen luovuttamisesta. *Oulun kaupunki* katsoo, että sijaissynnytykseen liittyvien osapuolien määrittämisoikeuksien tulee olla yksiselitteisen selviä, esimerkiksi koskien sikiölle mahdollisesti vaarallisia hoitotoimenpiteitä. Lisäksi osapuolien yksityisyydensuojasta ja osapuolien ja eri viranomaisen tiedonsaantioikeudesta tulisi säätää yksityiskohtaisesti. Täyskieltoa kannattavan *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen* mukaan kysymys oikeudesta raskauden keskeyttämiseen on ongelmallinen

Monet katsovat, kannasta riippumatta, että sijaissynnyttäjän vapaaehtoisuus on tärkeää (*Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Suomen Gynekologiyhdistys, Suomen Psykiatriyhdistys, Suomen Fertilitteettiyhdistys, Naisjärjestöjen Keskusliitto ry, Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry*). *Suomen Psykiatriyhdistyksen* mukaan psyykkisesti hauraan ihmisen riskejä sijaissynnyttäjänä ovat muun muassa

alttius joutua painostuksen kohteeksi lähipiirin taholta ja kyvyttömyys ennakoida tunne-reaktioita. *Suomen Asianajajaliiton* mukaan lähisukulaisuuteeseen voi liittyä painostamista ja vääränlaista vetoamista. *Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri* katsoo, että aiottujen vanhempien läheisiin voi kohdistua päätöksentekoa ohjaavaa sosiaalista painetta. Vapaaehtoisuuden varmistamiseksi olisi parasta, ettei sijaissyntyttäjä kuuluisi aiottujen vanhempien lähipiiriin, mutta toisaalta lapsen ja sijaissyntyttäjän välinen tunneside voi olla jopa eduksi. *Väestöliitto ry:n* mukaan sijaissyntyttäjien perusteellinen haastattelu ennen hoitojen aloittamista auttaa varmistamaan, että tämä on mukana omasta vapaasta tahdostaan.

Suomen Psykologiliitto ry katsoo, että sijaissyntyttäjän aiempien raskauksien tulee olla hyvin sujuneita. *Väestöliitto ry:n* mukaan vuosina 1991–2006 Suomessa tehdyissä sijaissyntytyksjärjestelyissä kaikilla sijaissyntyttäjillä oli omia biologisia lapsia.

Rajoitettua sallimista kannattavista tai siihen myönteisesti suhtautuvista tahoista *Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri* katsoo, että sopivan vapaaehtoisen sijaissyntyttäjän löytäminen voi olla vaikeaa, eikä sitä voi terveydenhuollon yksiköltä edellyttää. Se katsoo, että mikäli sijaissyntyttäjää ei löydy, tulisi pohtia, millä ehdoilla hoitoja voitaisiin sallia myös ulkomailla. *Väestöliitto ry:n* mukaan vuosina 1991–2006 Suomessa tehdyissä sijaissyntytyksjärjestelyissä pari etsi itse sopivan sijaissyntyttäjän.

Rajoitettua sallimista kannattavista tahoista *sosiaali- ja terveysministeriön* mukaan sijaissyntyttäjällä tulee olla samat oikeudet kuin raskaana olevilla ja synnyttävillä naisilla Suomen lainsäädännön mukaan yleensäkin on. *Lapsettomien yhdistys Simpukka ry* katsoo, että monet esitetyistä riskeistä liittyvät jokaisen lapsen syntymään eivätkä koske vain sijaissyntytyksjärjestelyitä.

Tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoa, *Naisjärjestöjen Keskusliitto ry* ja *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry* katsovat, että paras tapa suojata sijaissyntyttäjän oikeuksia olisi pitää kiinni nykymääritelmästä, jonka mukaan synnyttäjistä tulee aina lapsen juridinen äiti ja synnyttäjällä säilyy harkinta-aika.

Täyskieltoa kannattavan *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen* mukaan sijaissyntyttäjä voi kokea mahdottomaksi luovuttaa lasta synnytyksen jälkeen. Rajoitettua sallimista kannattavista tahoista *Kohtuuttomat ry* ei näe riskiä sijaissyntyttäjän synnytyksen jälkeistä masennuksesta erityisen poikkeavana normaalisyntytykseen verrattuna. *Väestöliitto ry:n* mukaan vuosina 1991–2006 Suomessa tehdyissä sijaissyntytyksjärjestelyissä aiottu vanhemmat saivat lapsen luokseen heti synnytyksen jälkeen.

Rajoitettua sallimista kannattavan *Maahanmuuttoviraston* mukaan sijaissyntyttäjän juridinen asema tulee säännellä. *Maahanmuuttovirasto* nostaa sijaissyntyttämisen kansallisen sallimisen osalta esiin kysymyksiä hallittuun maahanmuuttoon ja maahantulosäännösten kiertämiseen liittyen. *Maahanmuuttovirasto* kysyy, voiko sijaissyntyttämisen salliminen johtaa siihen, että sen perusteella pyrittäisiin saamaan lupa jäädä maahan ja miten tällaisissa tilanteissa suhtauduttaisiin ulkomaisen sijaissyntyttäjän oman perheenjäsenen oleskelulupahakemukseen. Lisäksi se kysyy, voisiko sijaissyntyttämisen kansallinen salliminen johtaa maassa ilman oleskelulupaa oleskelevien, sijaissyntyttäjäksi

sopivien ulkomaalaisten naisten painostukseen tai hyväksikäyttöön ja olisiko sijaissynnyttäjän asema mahdollinen maahantulooperuste. *Maahanmuuttoviraston* mukaan tulisi-kin arvioida, onko tarpeen rajata sijaissynnyttäjäksi sopivien henkilöiden ulkopuolelle maassa ilman oleskelulupaa oleskelevia ulkomaalaisia tai pitäisikö sijaissynnyttäjänä toimiminen rajoittaa koskemaan vain Suomen kansalaisia. *Sisäasiainministeriön maahanmuutto-osasto* katsoo, että maahantuloon liittyen olisi pohdittava myös sitä, voiko ulkomainen sijaissynnyttäjät saada sijaissynnyttämisen perusteella oleskeluluvan tai viisumin. Rajoitettua sallimista kannattavan *Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan kaikkien osapuolien tulisi asua Suomessa, jotta heille voidaan taata tasa-
puolinen ja turvallinen hoito.

4.7 Sijaissynnyttäjille maksettavat korvaukset ja palkkiot

Valtaosassa lausuntoja, kannanotosta riippumatta, tarkastellaan sijaissynnyttäjille maksettavia korvauksia ja palkkioita. Kukaan lausunnonantajista ei kannata kaupallisen sijaissynnyttämisen sallimista. Korvattaviksi voisivat monien mukaan tulla järjestelystä aiheutuvat kulut, osan mukaan myös menetetyt ansiotulot. Lisäksi osa katsoo, että kulu-
korvaukset tulisi käydä läpi viranomaistahon tai muun kolmannen tahon läsnä ollessa.

Osa katsoo lausunnossaan nimenomaisesti, etteivät sijaissynnytykset saisi olla kaupallista toimintaa (*Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus, Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Suomen Kättilöliitto, Suomen Lääkäriliitto, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Gynaecologi Practici ry, Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto ry*). *Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan sijaissynnyttämisen tulisi perustua auttamishaluun. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen* mukaan syntyvä lapsi ja sijaissynnyttäjät eivät saa olla kauppata-
vараа. *Sateenkaariperheet ry* pitää asian kokonaistarkastelun kannalta puutteellisena, ettei arviomuistiossa ole tarkasteltu lainkaan kaupallista sijaissynnyttämistä eli yhtä maailmalla yleistä sijaissynnytyksen muotoa. Kaupalliseen sijaissynnytykseen perehtymällä voidaan sen mukaan nähdä selkeästi eri vaihtoehtojen haasteet ja peilata valittava vaihtoehtoa myös kaupalliseen ratkaisuun.

Turun seudun elatusvelvolliset ry katsoo, että sijaissynnytyksen palkkiota vastaan tulisi säätää rangaistavaksi. *Suomen Asianajajaliiton* mukaan sijaissynnytykseen tulisi liittää palkkiokiello, sillä vaikka sitä olisi lähes mahdoton valvoa, olisi se yhteiskunnan kannanotto ei-toivottua toimintatapaa vastaan. *Lapsiasiavaltuutettu* katsoo, että palkkiokiellon valvominen voisi käytännössä muodostua ongelmaksi ja erityisen tärkeää on lainsäädännöllä estää pieninkin mahdollisuus lapsikauppaan ja sen tapaisiin toimiin. *Sosiaali- ja terveysministeriö* toteaa, että Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Israelissa sijaissynnytystoiminta on kaupallistunut huolimatta vastikkeellisten sijaissynnytyksjärjestelyiden kiellosta lainsäädännössä. *Väestöliitto ry:n* mukaan vuosina 1991–2006 Suomessa tehdyissä sijaissynnytyksjärjestelyissä sijaissynnyttäjille ei maksettu palkkiota.

Kansaneläkelaitoksen mukaan sairausvakuutuslain (1224/2004) mukaisesti sijaissyntyjälle maksettisiin korvausta raskauden ja synnytyksen aiheuttamista tarpeellisista kustannuksista. Koska korvausta maksetaan vain Suomen sosiaaliturvan piiriin kuuluvalla, voi tällä olla vaikutusta niissä tapauksissa, kun sijaissyntyttäjä haetaan ulkomailta. *Suomen Asianajajaliiton* ja *Miesjärjestöjen keskusliitto ry:n* mukaan sijaissyntyäjille aiheutuvien kulujen ja ansionmenetyksen korvaaminen on perusteltua. *Turun seudun elatusvelvolliset ry* katsoo, että korvattavia voisivat olla vain kohtuulliset ja välttämättömät lääkäri-, lääke- ja synnytykseen liittyvät kulut. *Suomen Fertilitteettiyhdistys* katsoo, että sijaissyntyäjille tulisi korvata ainoastaan järjestelystä aiheutuvat kustannukset. *Naisjärjestöjen Keskusliitto ry* ja *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry* katsovat, että sijaissyntyäjillä tulisi olla mahdollisuus saada kulukorvausta tietyistä, selkeästi määritellyistä ja suunnitelluista kuluista. Kulukorvausten kattavuutta määriteltäessä tulisi huomioida, että naiset ovat keskenään eri asemassa suhteessa äitiys- ja sairauspäivärahoihin liittyen heidän työmarkkina-asemaansa, eikä kaikilla ole mahdollisuutta ansiosidonnaiseen turvaan. *Suomen Gynekologiyhdistyksen* mukaan taloudellisilla tekijöillä ei saisi olla vaikutusta päätökseen, mutta riittävä kulukorvaus ja korvaus menetetyistä tuloista tulisi olla lailla sallittua. *Suomen Psykologiliitto ry* katsoo, että sijaissyntyäjälle ei saisi koitua järjestelystä taloudellista hyötyä tai haittaa.

Naisjärjestöjen Keskusliitto ry ja *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry* katsovat, että kulukorvaukset tulisi ratkaista viranomaistahon kautta ja niin, ettei asianosaisten välille muodostu suoraa taloudellista suhdetta. *Suomen Psykologiliitto ry* katsoo, että kulukorvaukset tulisi käydä läpi kolmannen osapuolen läsnä ollessa. *Suomen Asianajajaliiton* mukaan luoduilla maksuperiaatteilla voitaisiin ehkäistä piilopalkkioita.

4.8 Hakeutuminen ulkomaille ja epäviralliset sijaissyntyysjärjestelyt

Monessa lausunnossa tarkastellaan ulkomaisiin sijaissyntyysjärjestelyihin turvautumista. Monet katsovat, että sijaissyntyysten täyskiellon seurauksena ihmiset hakeutuvat ulkomaille tai epävirallisiin hoitoihin, kun taas osan mukaan tiukkaan rajattu kansallinen sijaissyntyysten salliminen ei poista ulkomaisiin hoitoihin hakeutumista. Monet katsovat ulkomaisten järjestelyiden olevan riskialttiita.

Monet kannasta riippumatta näkevät täyskiellon riskinä sen, että osa lapsettomuudesta kärsivistä pariskunnista hakeutuu ulkomaille sijaissyntyyshoitoihin (*Lapsiasiavaltuutettu, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Väestöliitto ry, Suomen Gynekologiyhdistys, Sateenkaariperheet ry, Suomen Fertilitteettiyhdistys, Gynaecologi Practici ry, Mehiläinen Felicitas-Klinikka, Oy Fertinova Ltd, Helsingin, AVA-klinikka Tampereen ja Turun sekä IVF Klinikka In-Tiimi, Jyväskylän yhteislausunto*). *Suomen Asianajajaliiton* mukaan

tärkeä sijaissyntyä puoltava seikka on ulkomailla tapahtuvan kaupallisen kohdunvuokrauksen ja siitä seuraavien ongelmien vähentäminen ja ehkäiseminen. *Sateenkaariperheet ry* katsoo, että tämänhetkisessä tilanteessa suomalaiset perheet turvautuvat erilaisiin epävirallisiin järjestelyihin kotimaassa ja ulkomailla. *Maahanmuuttovirasto* katsoo, että sijaissyntymisen rajoitettu salliminen vähentäisi jossain määrin pyrkimyksiä kiertää kansallista sääntelyä ulkomaisiin järjestelyihin turvautumalla. Rajoitettu salliminen voisi myös tehdä ulkomaisiin sijaissyntymisjärjestelyihin liittyvää viranomaistyötä avoimemmaksi. *Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin* mukaan toivottu perhekokonaisuus voidaan teoriassa muodostaa hoitamalla ensin lumepariskuntaa ja käyttämällä myöhemmin perheen sisäistä adoptiota.

Pelastakaa Lapset ry, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus puolestaan katsovat, että yksittäisten, tarkkaan rajattujen hoitojen salliminen ei poista ulkomaisiin hoitoihin hakeutumista. Myös *Miesjärjestöjen keskusliitto ry:n* mukaan sijaissyntymisen osittaisetkin rajoitukset ajavat hakeumaan hoitoja ulkomailta. *Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos* ei pidä terveysturismia sijaissyntymisjärjestelyiden sallimisen perusteena, sillä jonkun hoitomuodon salliminen kotimaassa tietyin kriteerein ei poista terveysturismia.

Monet kannasta riippumatta katsovat, että ulkomailla hoitojen laadusta, eettisyydestä, osapuolien asemasta, riittävästä neuvonnasta, suoja mekanismeista ja viranomaisvalvonnasta ei ole takuita ja järjestelyyn liittyy monia riskejä ja ongelmia (*Lapsiasiavaltuutettu, Suomen Psykologiliitto ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Gynaecologi Practici ry, Oy Fertinova Ltd, Helsingin, AVA-klinikka Tampereen ja Turun sekä IVF Klinikka In-Tiimi, Jyväskylän yhteislausunto*). *Sateenkaariperheet ry* pitää sekä kotimaisiin että ulkomaisiin epävirallisiin sijaissyntymisjärjestelyihin turvautumista ongelmallisena. *Suomen Gynekologiyhdistyksen* mukaan varsinkin kansainvälisiin järjestelyihin on liitetty juridisia epäselvyyksiä, erehdyttämistä ja hyväksikäyttöä.

Sateenkaariperheet ry katsoo, että Suomessa viranomaisten ja lainsäädännön tuella toteutetut sijaissyntymisjärjestelyt olisivat huomattavasti turvallisempia kaikille osapuolille. Myös *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen* mukaan sallimalla sijaissyntymis Suomessa se voidaan toteuttaa hallitummin.

4.9 Ulkomaisten sijaissyntymisjärjestelyiden oikeusvaikutukset Suomessa

Sijaissyntymisen ja syntyvän lapsen tietojen rekisteröintiä koskevat kannanotot jakautuvat kahtia sen mukaan, onko kyseessä kansallinen vai kansainvälinen järjestely. Luvussa 4.17 käsitellään kansallisten sijaissyntymisten rekisteröintiä.

Ulkoasiainministeriön mukaan ministeriöön ja eräisiin edustustoihin (New Delhi ja Kiova) on tullut yksittäisiä tiedusteluita Suomessa asuvilta pariskunnilta sijaissynnyttäjän käyttämisestä ulkomailla. Myös *Helsingin maistraatti* ja *Väestörekisterikeskus* kertovat, että maistraateille on tullut tiedusteluita sijaissynnytyjärjestelyistä ulkomailla. Lisäksi *Länsi-Uudenmaan maistraatin* käsittelyssä on vuonna 2012 ollut yksi julkisuudessaakin esillä ollut tapaus, jossa lapset olivat syntyneet ulkomailla sijaissynnytyjärjestelyllä.

Ulkoasiainministeriön mukaan ongelmia syntyy erityisesti kaupallisen sijaissynnytyksen sallineiden maiden kanssa. Ulkomaisiin sijaissynnytystapauksiin liittyy väärinkäytöriskejä sekä vakavia juridisia ja eettisiä ongelmia, kuten epävarmuus lapsen statuksesta, kansalaisuudesta, maasta poistumisesta ja maahantulosta sekä riski vammaisena tai vakavasti sairaana syntyvän lapsen hylkäämisestä.

Kansainvälisiä järjestelyitä koskien *Väestörekisterikeskus* toivoo, että jatkovalmisteluisa huomioitaisiin myös ulkomailla tapahtuvat sijaissynnytyjärjestelyt, joilla halutaan saada perheoikeudellisia vaikutuksia Suomessa. Sen mukaan maistraatit ovat yksittäisissä tapauksissa joutuneet ottamaan kantaa ulkomailla sijaissynnytyksellä syntyneen lapsen tietojen rekisteröimiseen väestötietojärjestelmään. Lisäksi maistraatit joutuvat ottamaan kantaa ulkomaiseen isyyspäätökseen ja sen tunnustamiseen Suomessa, ulkomaisen syntymätodistuksen hyväksyttävyyteen, ulkomaisten adoptiopäätösten tunnustamiseen Suomessa sekä lapsen huoltajuuteen Suomessa. Ulkomailla toteutetun sijaissynnytyksen arviointia vaikeuttaa lainsäädäntöjen ja menettelyjen vaihtelut eri valtioissa.

Helsingin maistraatti ei katso voivansa ottaa kantaa nykyisen oikeustilan muuttamistarpeeseen. Se tarkastelee lausunnossaan ulkomailla syntyneen lapsen rekisteröintiä väestötietojärjestelmään. Se toteaa, että sille on vuoden 2007 jälkeen tullut useita kyselyitä koskien ulkomailla tapahtuvaa sijaissynnytyjärjestelyä ja tällaisen järjestelyn kautta syntyneen lapsen rekisteröintiä väestötietojärjestelmään. Nykyinen rekisteröintikäytäntö perustuu ainoastaan asiakirjanäyttöön. Syntymätodistukseen merkityt vanhemmat rekisteröidään lapsen vanhemmiksi. Maistraatti ei voi eikä sen tehtävä ole varmistua siitä, kuka lapsen on synnyttänyt. Se katsoo sijaissynnyttämisen rajoittamattoman sallimisen oman toimintansa kannalta ongelmallisimmaksi vaihtoehdoksi. *Helsingin maistraatti* katsoo, että sen oman toiminnan kannalta keskeistä on yksiselitteinen määrittely lainsäädännössä sijaissynnytyksestä ja sijaissynnytyksellä syntyneen lapsen vanhemmista.

Länsi-Uudenmaan maistraatti katsoo, että maistraattien toimialan kannalta kotimaisia järjestelyjä ongelmallisempia ovat ulkomailla tapahtuvat sijaissynnytyjärjestelyt. Jos kotimaiset sijaissynnytykset sallittaisiin, tulisi samalla säätää, millä edellytyksin ulkomailla tapahtuneet sijaissynnytykset tunnustettaisiin Suomessa ja mitä toimenpiteitä edellytysten toteamiseksi tarvittaisiin. Koska ulkomaisista syntymätodistuksista ei suoraan ilmene lasten alkuperä, on mahdollista, että maistraateissa on voitu rekisteröidä sijaissynnytyjärjestelyin ulkomailla syntyneitä lapsia. Maistraatin on tällä hetkellä täysin mahdotonta rekisteriviranomaisena erottaa sijaissynnytystilanteita muista ulkomailla tapahtuneista syntymistä. Täyskiellon jatkaminen ei muuttaisi maistraattien nykyistä tilannetta, mutta on oletettavaa, että parit jatkossakin hakeutuvat ulkomaille sijaissynnytyjärjestelyihin. Sijaissynnytyksen sallimisella ei olisi vaikutusta maistraatin toimintaan rekisteriviranomaisena, joka ylläpitää väestötietojärjestelmää ja vie toisen Suomen

viranomaisen tekemät päätökset tarvittavilta osin järjestelmään. Myös rajoitettua sallimista kannattavan *Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin* mukaan sallittaessa sijaissyntytysjärjestely rajoitetusti Suomessa, täytyy myös ulkomailla tapahtuva sijaissyntytysjärjestely ja sen seurauksena syntyneen lapsen muutto Suomeen tehdä lainsäädännöllisesti mahdolliseksi. Täyskieltoa kannattavan *Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan ulkomainen sijaissyntytys voisi edelleen olla kiellettyä, sillä ei-kaupallinen sijaissyntytys voisi olla kunnolla valvottua vain kotimaassa.

Sisäasiainministeriön maahanmuutto-osasto tarkastelee sijaissyntytystä maahantuloon ja Suomen kansalaisuuteen liittyen. Se katsoo, että mikäli ei-kaupalliset sijaissyntytystapahtumat sallitaan rajoituksetta tai yksittäisissä tilanteissa, on esimerkiksi Suomen kansalaisuuden kannalta merkittävää muun muassa se, miten vanhemmuuden määräytyminen toteutetaan tai miten se tapahtuu, ettei lapsi saa syntyessään eri valtion kansalaisuutta kuin vanhemmat. Maahantuloon liittyen olisi pohdittava, voiko ulkomailta tuleva sijaissyntytystapahtuma saada sijaissyntytystämisen perusteella oleskeluluvan tai voiko se olla viisumin myöntämisen peruste. Asiaa tulisi tarkastella myös maahantulosäännösten kiertämisen ja laittoman maahantulon näkökulmasta.

Maahanmuuttovirasto pitää täyskieltoa ongelmallisena ja rajoitettua sallimista toteuttamiskelpoisempänä kuin rajoittamatonta sallimista. Se katsoo, että lapsen etu voi vaarantua, jos hänen pääsynsä Suomeen aiottujen vanhempien mukana evätään hänen syntyperänsä takia. *Maahanmuuttoviraston* mukaan kansallinen täyskielto on tehoton niin kauan kuin kansalaisuuslaki takaa Suomen kansalaisuuden ilmoitusmenettelyllä lapselle, jonka isä on Suomen kansalainen. Jos täyskieltoa jatketaan, tulisi arvioida tarve rajata ulkomaiseen sijaissyntyttykseen perustuvat tapaukset kansalaisuuslain ulkopuolelle. *Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin* mukaan infertiliteettiturismin komplikaatioista syntyneet kustannukset jäävät yhteiskunnan kannettaviksi.

4.10 Sijaissyntytysten sallimisen peruste

Valtaosa katsoo, että mikäli sijaissyntytystapahtumat sallitaan, tulee ne sallia vain rajoitetusti. Vain *Miesjärjestöjen keskusliitto ry* kannattaa ei-kaupallisen sijaissyntyttyksen rajoittamatonta sallimista.

Sijaissyntyttyksen täyskieltoa kannattavista tahoista osa katsoo, että rajan vetäminen sallittujen ja kiellettyjen sijaissyntytysjärjestelyiden välille on vaikeaa (*Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, Satakunnan sairaanhoitopiiri, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Yhteiset Lapsemme ry*). *Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri* katsoo, että suurimmat eettiset ongelmat rajoitetussa sallimisessa koskevat hoidon rajojen määrittelyä ja että on vaikeaa nimetä hoidon ulkopuolelle jäävät ryhmät ja määrittellä osapuolien kriteerit. Myös sijaissyntyttyksen rajoitettua sallimista kannattavista ja siihen myönteisesti suhtautuvista tahoista osa katsoo, että rajan vetäminen sallittujen ja kiellettyjen sijaissyntytysjärjestelyiden välille on vaikeaa (*maahanmuuttovirasto, Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä*). *Maahanmuuttoviraston* mukaan rajoitettua sijaissyntyttyttämistä voi olla vaikea määrittellä sitovasti

lainsäädännöllä. Niistä tahoista, jotka eivät kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista, *Suomen Kuntaliiton* mukaan rajoittamaton salliminen saattaisi luoda ilmiöitä ja tilanteita, joihin ei ole lainsäädännössä varauduttu ja jotka ovat lapsen edun vastaisia.

Monet katsovat, että mikäli sijaissyntyttäminen yksittäistapauksissa sallittaisiin, tulisi ne sallia vain lääketieteellisillä perusteilla (sijaissyntyttämisen täyskiellon kannattajista *Lapsiasiavaltuutettu, Turun seudun elatusvelvolliset ry*; sijaissyntytyksen rajoitettua sallimista kannattavista tahoista *Gynaecologi Practici ry, Kohtuuttomat ry, Suomen Kätilöliitto*, yhteislausunnossaan *Oy Fertinova Ltd, Helsinki, AVA-klinikka Tampere ja Turku sekä IVF Klinikka In-Tiimi, Jyväskylä*; tahoista, jotka eivät asetu kannattamaan mitään arviomuistion vaihtoehtoista, *Suomen Asianajajaliitto*).

Täyskieltoa kannattava *Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri* katsoo, että merkittävälle terveydenhuollon toiminnan muutokselle tulee olla terveyteen liittyvä positiivinen vastapaino ja tavoiteltava terveyshyöty. Sijaissyntytyksen rajoitettua sallimista kannattavista tahoista *sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus* katsoo, että rajoitettu salliminen saattaa olla vaikeasti sovellettavissa hedelmöityshoitolaisten järjestelmään, sillä hedelmöityshoitosten saatavuutta ei ole rajattu lääketieteellisestä syystä johtuvaan lapsettomuuteen.

Lääketieteellinen peruste voisi monien mukaan olla se, että aiotulta äidiltä synnynnäisesti puuttuu kohtu, kohtu on poistettu sairauden vuoksi tai synnyttäminen olisi hänelle vakava terveydellinen riski (sijaissyntytyksen rajoitettua sallimista kannattavista tai siihen myönteisesti suhtautuvista *Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Oy Fertinova Ltd, Helsingin, AVA-klinikka Tampereen ja Turun sekä IVF Klinikka In-Tiimi, Jyväskylän* yhteislausunto; tahoista, jotka eivät kannata mitään vaihtoehtoista, *Suomen Gynekologiyhdistys*). Sijaissyntyttämisen täyskieltoa kannattavista tahoista *Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriin* mukaan rajanveto kohtuperäisessä lapsettomuudessa ei ole yksiselitteinen, joten kyseeseen voisivat tulla vain synnynnäisestä kohduttomuudesta kärsivät. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen* mukaan voitaisiin oikeudenmukaisuuden periaatteen näkökulmasta pitää perusteltuna, että myös kohdun rakenteesta tai puuttumisesta johtuvaa lapsettomuutta pyritään hoitamaan. *Suomen Asianajajaliitto*, joka ei kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista, katsoo, että sijaissyntytyksessä tulisi sallia vain lääketieteellisin perustein, ensisijaisesti silloin, kun äiti ei pysty itse kantamaan lasta kohdussaan. Sijaissyntytyksen rajoitettua sallimista kannattavista tai siihen myönteisesti suhtautuvista *Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalveluiden kuntayhtymä* katsoo, että hoito tulisi sallia vain naisille, joilta puuttuu kohtu. *Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä* pitää naisen muuta vakavaa synnytyksen estävää sairautta eettisesti vaikeana sallimisperusteena ja kysyy, onko lapsen edun mukaista, että aiotulla äidillä on siinä määrin elämää rajoittava vaikea terveysongelma, ettei hän saa synnytyslupaakaan. *Väestöliitto ry:n* mukaan vuosina 1991–2006 Suomessa tehdyissä sijaissyntytyksjärjestelyissä useimmiten syy hoidolle oli kohdun puuttuminen tai kohdunpoisto.

Lapsettomien yhdistys Simpukka ry katsoo, että sijaissyntytyksjärjestelyn käyttö voitaisiin aluksi sallia niille, joilla ei ole kohtua, kohtu ei kestä raskautta tai synnyttäminen on muista terveydellisistä syistä erittäin riskialtista. Näistä hoidoista saatujen kokemusten

perusteella olisi tärkeä pohtia sallimisen laajentamista myös esimerkiksi sellaisiin tilanteisiin, että hedelmöityshoitoja on toistettu pitkään tuloksetta. Lapsettomuuden taustalla on usein terveydellinen syy, vaikka selkeää lääketieteellistä syytä ei aina ole tiedossa. Tahoista, jotka eivät kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista, *Suomen Gynekologiyhdistyksen* mukaan, mikäli seurannassa ei todettaisi hoitomuotoon liittyviä merkittäviä ongelmia, voitaisiin myöhemmin mahdollisesti harkita hoitomuodon käytön laajentamista. *Suomen Asianajajaliitto* katsoo perustelluksi kysyä, miksi sijaissynnyttämismahdollisuutta ei saman tien voitaisi avata kaikille pariskunnille, joiden hedelmöityshoidot ovat epäonnistuneet ja jotka voisivat sijaissynnytyksellä saada lapsen.

Sijaissynnytyksen rajoitettua sallimista kannattavista tahoista *ulkoasiainministeriön* mukaan sijaissynnytykset tulisi sallia vain eettisesti hyväksyttävistä syistä. *Suomen Kättilöliiton* mukaan järjestely tulisi kyseeseen painavan lääketieteellisen syyn lisäksi muusta merkittävästä syystä, kuten aiottujen vanhempien homoseksuaalisuudesta johtuen (miesparit). *Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan yksityisellä puolella hoitoa tulisi tarjota myös naispareille ja yksityisille naisille, mutta julkisella puolella hoito olisi syytä rajata vain pariskunnille.

4.11 Sijaissynnytyksissä käytettävät sukusolut

Hoidoissa käytettävien sukusolujen alkuperästä ilmenee lausunnoissa eriäviä kantoja. Osan mukaan sijaissynnytyksjärjestelyissä tulisi käyttää vain aiottujen vanhempien omia sukusoluja (sijaissynnytyksen rajoitettua sallimista kannattavista tai siihen myönteisesti suhtautuvista tahoista *Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri*, *Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalveluiden kuntayhtymä*, *Suomen Fertilitteettiyhdistys*, *Oy Fertinova Ltd*, *Helsingin*, *AVA-klinikka Tampereen ja Turun sekä IVF Klinikka In-Tiimi*, *Jyväskylän yhteislausunto*; tahoista, jotka eivät kannata mitään vaihtoehtoista, *Suomen Gynekologiyhdistys*). *Väestöliitto ry:n* mukaan vuosina 1991–2006 kaikissa Väestöliitossa tehdyistä hoidosta käytettiin aiottujen vanhempien omia sukusoluja. *Gynaecologi Practici ry* katsoo, että kun hoito tapahtuu aiottujen vanhempien omilla sukusoluilla, ei ikärajojen asettamista tarvitse pohtia. *Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* ja *Suomen Kättilöliiton* mukaan sukusoluista vähintään toisen tulisi olla aiotulta vanhemmalta. *Suomen Kättilöliiton* mukaan sijaissynnyttäjän sukusoluja ei ehdottomasti tulisi käyttää. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkollishallituksen*, joka kannattaa sijaissynnyttämisen täyskieltoa, mukaan sijaissynnyttäminen on ongelmattominta, jos käytetään aiottujen vanhempien siittiö- ja munasoluja.

Niistä tahoista, jotka eivät kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista, *Keski-Suomen sairaanhoitopiiri* pitää vaikeana perustella sijaissynnytystä adoptiota parempana vaihtoehtona ainakin silloin, kun kummankaan aiotun vanhemman sukusoluja ei ole käytettävissä. *Suomen Asianajajaliiton* mukaan sijaissynnyttäjän kannalta ei liene olennaista eroa sillä, kenen sukusoluja hänen kohtuunsa siirretään. *Seta ry:n* mukaan sijaissynnytyksjärjestelyt tulisi sallia myös osittain tai kokonaan luovutetuilla sukusoluilla. *Naisjärjestöjen Keskusliitto ry* ja *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry* katsovat, että sukusolut

samoin kuin alkio voivat olla eri lähteistä ja tähän liittyy monimutkaisia eettisiä ja emotionaalisia kysymyksiä. *Sateenkaariperheet ry* katsoo, että sijaissynnytyksen rajaaminen vain aiottujen vanhempien omien sukusolujen käyttöön on epäsuoraa syrjintää. Sijaissynnytyksjärjestelyiden juridiset, sosiaaliset ja eettiset haasteet ovat samat riippumatta kenen sukusoluja käytetään. *Suomen ortodoksinen kirkollishallitus* katsoo, että ulkopuolisten sukusolujen käyttämisessä on keskeistä juridisesti varmistua siitä, että biologinen vanhemmuus säilyy avioparilla.

Sijaissynnytysten rajoitettuun sallimiseen myönteisesti suhtautuvan *Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan termiä keinohedelmöitykseen perustuvasta sijaissynnytyksestä tulisi täsmentää, sillä ei ole sama asia, käytetäänkö hoidossa aiottujen vanhempien omia sukusoluja vai onko lapsi geneettisesti täysin vieras. Pitäisi myös pohtia, voitaisiinko lainsäädännöllisesti rajata sijaissynnytyt vain niihin tilanteisiin, joissa on käytettävissä vähintään toisen aiotun vanhemman sukusoluja.

4.12 Arviointi- ja lupamenettelyt sijaissynnytyksissä

Monet katsovat, että mikäli sijaissynnytystoiminta sallittaisiin, tulisi sen olla luvanvaraista (täyskieltoa kannattavista tahoista *Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto*, *Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä*; rajoitettua sallimista kannattavista tai siihen myönteisesti suhtautuvista tahoista *ulkoasiainministeriö*, *Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri*, *Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri*, *Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä*, *Suomen Psykologiliitto ry*, *Gynaecologi Practici ry*, *Oy Fertinova Ltd*, *Helsingin*, *AVA-klinikka Tampereen ja Turun sekä IVF Klinikka Intiimi*, *Jyväskylän yhteislausunto*; niistä tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoja, *Oulun kaupunki*, *Helsingin maistraatti*, *Suomalainen Lakimiesyhdistys ry*, *Naisjärjestöjen Keskusliitto ry*, *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry*). Täyskieltoa kannattava *Pelastakaa Lapset ry* katsoo, että huomiota tulee kiinnittää muun muassa adoptiolainmuutokseen, jonka perusteella näissäkin adoptioissa adoptoivien tulisi hakea ensin adoptiolupa. Rajoitettuun sallimiseen myönteisesti suhtautuva *Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri* katsoo, että päätös tulee tehdä terveydenhuollosta suoraan riippumattomalla taholla.

Osan mukaan jokainen sijaissynnytyt tulisi tutkia tapauskohtaisesti (täyskieltoa kannattavista *Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto*; rajoitettua sallimista kannattavista tai siihen myönteisesti suhtautuvista *Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri*, *Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä*, *Suomen Psykologiliitto ry*; niistä tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoja, *Suomen Gynekologiyhdistys*). Sijaissynnytyksjärjestelyyn tulisi osan mielestä sisältyä arviointimenettely (täyskieltoa kannattavista *Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri*; rajoitettua sallimista kannattavista tai siihen myönteisesti suhtautuvista *Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä*; niistä tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoja, *Oulun kaupunki*, *Suomen Gynekologiyhdistys*, *Suomen Psykiatriyhdistys*, *Suomen Lastenpsykiatriyhdistys*, *Naisjärjestöjen Keskusliitto ry*, *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry*). Kriteerit tulisi *Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvon-*

taviraston mukaan määritellä tarkasti ja yksityiskohtaisesti laintasoisesti. Lainsäädännössä tulisi *Helsingin maistraatin* mukaan säätää selkeä lupamenettely, joka koskisi sekä Suomessa että ulkomailla tapahtuvia sijaissynnytyksiä ja joka voisi muistuttaa esimerkiksi adoptiolaisissa säänneltyä lupamenettelyä. Täyskieltoa kannattavan *Lapsiasiavaltuutetun* mukaan sijaissynnytysten rajoituksettomaan sallimiseen liittyy vaikeus arvioida osapuolten soveltuvuutta järjestelyyn.

Monet tahot kannattavat erilaisia arviointimenettelyitä. Niistä tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoja, *Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen* mukaan tilanne on arvioitava aina ennen päästöstä järjestelyn aloittamisesta, sillä sijaissynnytykseen sisältyy riskejä ja alttiutta ristiriitoihin tilanteen monimutkaisuuden vuoksi. *Suomen Psykiatriyhdistyksen* mukaan sijaissynnytyjärjestelyiden vaatimien psykiatristen arvioiden tulisi olla laajat, monipuoliset ja perustua riittävän pitkiin arviojaksoihin. Täyskieltoa kannattava *Pelastakaa Lapset ry* katsoo, että sijaissynnyttäjien valinta tulisi arvioida ja toteuttaa huolella ja hyvissä ajoin. Rajoitettua sallimista kannattavista tahoista *Suomen Psykologiliitto ry* katsoo, että huolellisen valmistelun, arvioinnin ja pitkäjänteisen järjestelyn avulla mahdollisia riskejä voidaan minimoida. *Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin* mukaan lupa tulisi myöntää sekä soveltuvuus arvioida keskitetysti.

Täyskieltoa kannattavista tahoista *Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan rajoitetussa sijaissynnytyksen sallimisessa olisi hyvä olla valvova elin, joka harkinnan jälkeen myöntäisi mahdollisen luvan. Tämä käytäntö olisi identtinen yli 12 raskausviikon raskauden keskeytyksen kanssa. *Yhteiset Lapsemme ry* vertaa sijaissynnytyjärjestelyn edellytysten arviointia adoptio- ja sijaisvanhemmuuden edellytysten arviointiin erikoistuneena sosiaalityönä. Tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata lausunnossaan mitään arviomuistion vaihtoehtoja, *Suomen Gynekologiyhdistyksen* mukaan hedelmöityshoitolain hengen mukainen arvio olisi välttämätön myös sijaissynnytyjärjestelyissä. *Keski-Suomen sairaanhoitopiiri* nostaa esiin, että transseksuaalisuuden hoidossa on nykyisin käytössä arviointi- ja hoitomenettely.

Rajoitettuun sallimiseen myönteisesti suhtautuva *Suomen Fertiliteettiyhdistys* katsoo, että tapauskohtainen lupa-arviointi on haasteellinen tehtävä valvovalle viranomaiselle tai asiantuntijakomitealle. Täyskieltoa kannattava *Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto* katsoo, ettei sillä mahdollisena lupaviranomaisena olisi mahdollisuutta riittävän kattavasti arvioida ja valvoa sijaissynnytyседellytysten täyttymistä. Se toteaa myös, ettei sen yhteydessä toimiva adoptiolautakunta voisi pakottaa osapuolia adoptioon, mikäli osapuolien tahto muuttuisi sijaissynnytyjärjestelyn aikana.

Rajoitettuun sallimiseen myönteisesti suhtautuvista tahoista *Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri* katsoo, että kyseessä tulee olla hallinnollinen päätös, joka voidaan alistaa myös oikaisu- ja valitusmenettelylle. *Suomen Kättilöliiton* mukaan arvioinnin avulla pitäisi myös olla mahdollisuus lapsen edun niin vaatiessa evätä oikeus sijaissynnytyjärjestelyyn. Myös *Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan toiminta täytyy kyetä tarvittaessa eväämään. *Lapsettomien yhdistys Simpukka ry:n* mukaan aiottujen vanhempien oikeusturvaa tulisi pohtia, mikäli mahdollinen sijaissynnytyjärjestely heilä evätään.

4.13 Sijaissynnytysten keskittäminen ja moniammatillisuus

Sijaissynnytyshoidot tulisi monien mielestä keskittää ammattitaidon ja kokemuksen takaamiseksi (täyskieltoa kannattavista *Lapsiasiavaltuutettu*; rajoitettua sallimista kannattavista tai siihen myönteisesti suhtautuvista *Helsingin kaupungin kaupunkihallitus, Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Suomen Fertilitteettiyhdistys, Suomen Kätilöliitto, Gynecologi Practici ry, Oy Fertinova Ltd, Helsingin, AVA-klinikka Tampereen ja Turun sekä IVF Klinikka In-Tiimi, Jyväskylän yhteislausunto*; niistä tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoja, *Oulun kaupunki, Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, Suomen Gynekologiyhdistys*). Luonteva osaamiskeskus voisi *Oy Fertinova Ltd, Helsingin, AVA-klinikka Tampereen ja Turun sekä IVF Klinikka In-Tiimi, Jyväskylän yhteislausunnon* mukaan olla yliopistoklinikan yhteydessä. Täyskieltoa kannattavat *Yhteiset Lapsemme ry* ja *Satakunnan sairaanhoitopiiri* katsovat, että vaadittavan erityisosaamisen ja -asiantuntemuksen takaamista tulisi pohtia.

Osa kannattaa sijaissynnytyjärjestelyjen toteuttamiseen moniammatillisia hoitotiimejä, joissa on eri alojen asiantuntijoita (rajoitettua sallimista kannattava *Suomen Kätilöliitto*; tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoja, *Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, Suomen Kuntaliitto, Suomen Asianajajaliitto*).

Oulun kaupunki tarkastelee myös sijaissynnytysten parissa työskentelevien työntekijöiden asemaa. Se katsoo, että työntekijöiden oikeus kieltäytyä osallistumasta sijaissynnytyjärjestelyyn esimerkiksi vakaumuksellisista syistä tulisi säätää.

4.14 Sijaissynnytysten neuvonta ja tuki

Monet katsovat, että sijaissynnytyjärjestelyssä tärkeässä osassa ovat valmistautuminen, osapuolien neuvonta ja tuki (muun muassa rajoitettua sallimista kannattavista tahoista *Kohtuuttomat ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Mehiläinen Felicitas-Klinikka, Oy Fertinova Ltd, Helsingin, AVA-klinikka Tampereen ja Turun sekä IVF Klinikka In-Tiimi, Jyväskylän yhteislausunto*; tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoa, *Suomen Asianajajaliitto*). *Oy Fertinova Ltd, Helsingin, AVA-klinikka Tampereen ja Turun sekä IVF Klinikka In-Tiimi, Jyväskylän yhteislausunnon* mukaan osapuolilla tulisi olla myös riittävä harkinta-aika. Rajoitettuun sallimiseen myönteisesti suhtautuvan *Suomen Fertilitteettiyhdistyksen* mukaan nykytiedon valossa keskeisintä sijaissynnytyksessä on osapuolten neuvonta. Olennaista luottamuksen rakentamiselle ja avoimelle kommunikaatiolle on, että eri terapeutit vastaavat eri osapuolten neuvonnasta. Neuvonnassa tulee sopia järjestelyn säännöistä ja käsitellä mahdolliset riskitilanteet. Osa katsoo tärkeäksi, että vanhemmat osallistuvat ajoissa adoptio-neuvontaan ja valmistautuvat adoptioon (täyskieltoa kannattava *Pelastakaa Lapset ry*; rajoitettua sallimista kannattava *Väestöliitto ry; Suomen Asianajajaliitto*, joka ei nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoa). Rajoitettua sallimista kannattava

sosiaali- ja terveysministeriö nostaa esille, että äitiysneuvolan on tärkeää saada tieto sijaissyntyysjärjestelystä, jotta se voi valmentaa tulevia vanhempia vanhemmuuteen.

Naisjärjestöjen Keskusliitto ry ja *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry*, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoa, katsovat, että neuvontaan osallistuminen olisi syytä määritellä edellytykseksi järjestelyyn osallistumiselle. Rajoitettua sallimista kannattavista tahoista *Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan osapuolet tulisi velvoittaa käymään psykologia keskusteluja suunnitteluvaiheesta alkaen synnytyksen jälkeiseen aikaan jatkuen. *Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan kaikille osapuolille tulisi tehdä psykologinen ja somaattinen lääketieteellinen tutkimus sekä sosiaalisen taustan selvitys ja heille olisi annettava juridinen selvitys asiasta.

Rajoitettua sallimista kannattavista tahoista *Väestöliitto ry:n* mukaan kyseessä on vaativa lapsettomuuden hoitomuoto, johon on välttämätöntä valmistautua huolellisesti ja joka edellyttää kaikkien osapuolien pitkäjännitteistä ja huolellista neuvontaa. Kaikki sijaissyntyysjärjestelyyn Suomessa vuosina 1991–2006 osallistuneet ovat käyneet keskustelemassa psykologin kanssa ennen hoidon aloittamista. Tukea on jatkettava koko hoidon ajan ja vielä synnytyksen jälkeenkin. *Gynaecologi Practici ry* katsoo, että lapsettomuushoitojen tuki ja neuvonta ovat viimeisen 20 vuoden aikana kehittyneet huomattavasti. Myös *Väestöliitto ry* toteaa, että 1990-luvun alkupuolella sijaissyntyyshoitoihin osallistuvien tukimenetelmät eivät olleet vielä riittävällä tasolla. *Lapsettomien yhdistys Simpukka ry* katsoo, että lahjasukusoluhoidoihin ja adoptioon liittyvän neuvonnan kokemuksia voidaan käyttää hyväksi myös sijaissyntyysneuvonnassa. *Suomen Psykologiliitto ry* katsoo, että järjestelyn toteutuksessa voitaisiin noudattaa adoptiolain henkeä ja adoptio voisi olla myös avoin.

4.15 Sijaissyntyysten valvonta ja seuranta

Osassa lausuntoja viitataan sijaissyntyysten valvontaan ja seurantaan. *Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin* mukaan sijaissyntyysmenetelmä tulisi toteuttaa hyvin kontrolloidusti ja valvotuissa olosuhteissa. Monet katsovat, että sijaissyntyysjärjestelmä edellyttäisi tilastotiedon keräämistä ja suunnitelmallista seuranta ja arviointia toimivuudesta (*Suomen Gynekologiyhdistys*, *Naisjärjestöjen Keskusliitto ry* ja *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry*, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista; rajoitettua sallimista kannattavista tahoista *sosiaali- ja terveysministeriö*).

4.16 Sijaissynnytysten vastuutaho ja resurssit

Monissa lausunnoissa tarkastellaan myös sijaissynnytysten edellyttämiä resursseja, sitä, kenen tulisi vastata hoitojen järjestämisestä ja mistä hoitoihin tarvittavat resurssit saadaan.

Sijaissynnyttämisen täyskieltoa kannattavista tahoista *Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri* katsoo, että terveydenhuollon ammattilaisille ja viranomaisille rajoitetusta sallimisesta koituu huomattavia velvollisuuksia, kuten lupa-arvioinnit, rekisterien ylläpito, toimintaympäristön valvonta, osapuolten neuvonta ja tuki sekä mahdollisesti sopivan sijaissynnyttäjän löytäminen. Sijaissynnyttämisen salliminen tulee myös lisäämään resurssi- ja rahoitustarvetta. *Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan vaihtoehdoista rajoitettu salliminen toisi toimialaan eniten vaikutuksia työllistämällä terveydenhuoltoa. Sen mukaan sijaissynnytyksistä saattaisi aiheutua lisääntyneitä hoitokontakteja. Tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehdoista, *Suomen Psykiatriyhdistys* katsoo järjestelyjen vaativan huomattavaa resursointia. *Keski-Suomen sairaanhoitopiiri* katsoo, että toiminta ei voisi olla laadukasta ja turvallista ilman merkittävää voimavarojen lisäystä moniammatilliseen hoito- ja arviointiryhmään.

Tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehdoista, *Oulun kaupunki* katsoo, että sijaissynnytyksjärjestelyn järjestämis- ja rahoittamisvastuu tulee määritellä selkeästi. Keskitetyn toiminnan järjestämis- ja rahoitusvastuu sopii parhaiten valtion vastuulle. Sijaissynnytyksjärjestelykeskuksen tulisi vastata osapuolien sopivuuden arvioinnista, lupien myöntämisestä sekä järjestelyn seurannasta ja valvonnasta. Osapuolien terveydentilan ja sosiaalisen tilan arviointi ja raskauden tavanomainen seuranta sopii toteutettavaksi normaalein periaattein julkisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Sijaissynnytyksjärjestelyn vaatima mahdollinen erityisosaaminen tulee lisäksi järjestää valtakunnallisesti tai esimerkiksi erityisvastuualueitasoisesti. *Oulun kaupunki* katsoo, että osapuolien terveydentilan historia on koottavissa sekä nykytila tutkittavissa tavanomaisin lääketieteellisin keinoin, kun tarkoin ohjeistetaan, mitä tietoja terveydentilasta edellytetään. Julkista sosiaali- ja terveydenhuoltoa ei tule asettaa selvittämään sijaissynnyttäjän motiiveja ja toiminnan vastikkeettomuutta, vaan nämä pitäisi ensisijaisesti varmistaa muilla keinoin. Arviota tai vastuuta ei tulisi jättää yksittäisen lääkärin, psykiatrin, psykologin tai sosiaalityöntekijän tehtäväksi. Kyseisen arvion tulisi olla ensisijaisesti juridinen päätös tai velvoite.

Rajoitettuun sallimiseen myönteisesti suhtautuva *Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri* katsoo, että palvelujen järjestämis- ja hoitovastuu sekä valvontavastuu on selvítettävä ennen kuin lain sisältöön voi ottaa kantaa. Se katsoo, että hoidontarpeen perustuessa muuhun kuin lääketieteelliseen syyhyn, ei päätöstä tai harkintavaltaa voi sysätä terveydenhuoltohenkilöstölle. Tärkeää on, että ei-lääketieteellisin perustein annettavat hoidot eivät vähennä lääketieteellisin perustein annettujen hoitojen rahoitusta ja muuta resursointia julkisessa terveydenhuollossa. Tahoista, jotka eivät nimenomaisesti kannata mitään

arviomuistion vaihtoehdoista, *Suomen Kuntaliiton* näkemyksen mukaan perusterveydenhuollolle ei tule määrätä sijaissynnytykseen liittyviä velvoitteita. Mahdolliset sosiaali- ja terveydenhuollon velvoitteet sijaissynnytykseen liittyen tulee riittävän asiantunteumuksen turvaamiseksi määrätä erityispalveluja tarjoaville tahoille.

Kansaneläkelaitos, joka ei nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehdoista, tarkastelee sijaissynnytyksen sallimista sairaanhoitovakuutuksen näkökulmasta. Sairaanhoidokorvauksen näkökulmasta eri arviomuistion sääntelyvaihtoehdoilla on merkitystä lähinnä maksettavien korvausten määrän osalta. Sijaissynnytyksen määrän voisi kuitenkin olettaa jäävän kaikissa vaihtoehdoissa vähäiseksi, joten tällä ei olisi suurta merkitystä korvausten maksamisen osalta. Myöskään lapsettomuuden vuoksi suoritettujen lääkäripalkkioiden, tutkimuksen ja hoidon kustannusten ei voida arvioida kasvavan, sillä lapsettomuudesta kärsiville nämä kustannukset korvataan nykyisinkin. Sijaissynnytykset vain toisivat uuden hoitomuodon, joka ei kuitenkaan oikeuttaisi sairaanhoidokorvauksiin. Sijaissynnytyksen salliminen Suomessa voisi edellyttää muutoksia sairausvakuutuslakiin.

Rajoitettuun sallimiseen myönteisesti suhtautuvista tahoista *Suomen Lääkäriliitto* nostaa esiin huomioon otettavana seikkana potilasdirektiivin (2011/24/EU) ja katsoo, että hoito, joka annetaan sairauteen, tulee olla yleisen hoitotakuun piirissä ja samoin perustein korvattavissa kuin sairauden hoito yhteiskunnassa yleisestikin. *Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri* puolestaan katsoo, että sijaissynnyttäjän löytymistä ei voida taata, joten hoito tulisi rajata hoitotakuun ulkopuolelle.

4.17 Sijaissynnytyksen rekisteröinti

Sijaissynnytyksen ja syntyvän lapsen tietojen rekisteröintiä koskevat kannanotot jakautuvat kahtia sen mukaan, onko kyseessä kansallinen vai kansainvälinen järjestely. Luvussa 4.9 käsitellään ulkomaisten sijaissynnytyksen oikeusvaikutuksista Suomessa.

Väestörekisterikeskus ei ota kantaa arviomuistiossa esitettyihin vaihtoehtoihin, mutta tarkastelee mahdollisten sijaissynnytyksen vaikutuksia väestötietojärjestelmää ylläpitävien maistraattien ja Väestörekisterikeskuksen toimintaan. Sen mukaan maistraatit ja Väestörekisterikeskus huolehtisivat myös sijaissynnytyksjärjestelyllä syntyneen lapsen tietojen rekisteröimisestä väestötietojärjestelmään. Lapsen tietojen rekisteröinti olisi säädettävä selkeästi. Sääntelyssä voitaisiin tiedon rekisteröimisen osalta hyödyntää tapaa, jolla transeksuaalin sukupuolen vahvistaminen on säännelty, vaikka huomioitavia asioita olisi toki huomattavasti enemmän.

Länsi-Suomen maistraatin mukaan maistraatti päivittää väestötietojärjestelmään viranomaisten tekemiä päätöksiä. Jos sijaissynnytykset sallittaisiin, asialla ei tulisi olemaan suurta vaikutusta maistraatin toimintaan tapausten vähyden vuoksi. *Länsi-Uudenmaan maistraatin* mukaan sijaissynnytyksen salliminen ei vaikuttaisi varsinaisesti maistraatin toimintaan silloin, kun päätös perustuu Suomen viranomaisen tekemään päätökseen.

4.18 Vaihtoehdot sijaissyntyksille

Sijaissyntyksen vaihtoehtoina osa lausunnonantajista tarkastelee kohdunsiirtoa, adoptiota ja sijaisvanhemmuutta. Kohdunsiirto ei saa vaihtoehtona kannatusta. Adoptiota pidetään hyvänä vaihtoehtona, mutta adoptiokäytäntöjä pitäisi tehostaa. Osa pitää sijais-synnytysjärjestelyitä kuitenkin viimesijaisena muille hedelmättömyyshoidoille.

Useat sijaissyntymisen rajoitettua sallimista kannattavista tahoista pitävät kohdunsiirtoa epärealistisena vaihtoehtona sijaissyntymiselle. He pitävät kohdunsiirtoa korkeellisena toimintana, jonka toimivuudesta ei ole varmuutta (*Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Suomen Fertilitiiviyhdistys, Gynaecologi Practici ry, Väestöliitto ry*). *Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin* mukaan kohdunsiirto edellyttää vaativaa kirurgiaa ja sisältää runsaasti riskejä. *Väestöliitto ry:n* mukaan kohdunsiirto on vaativa ja erittäin riskialtis toimenpide. *Kohtuuttomat ry* näkee kohdunsiirrot tutkimisenarvoisena vaihtoehtona mutta pohtii samalla, onko sijaissyntymisen ja kohdunsiirron välillä juuri eroja eettisessä hyväksyttävyydessä, kun molemmissa on kysymys raskauden mahdollistamisesta toisen ihmisen sisällä.

Riippumatta kannanotosta, osa katsoo, että adoptiokäytäntöjä tulisi parantaa. *Suomen Kuntaliiton* mukaan adoptiosta tulisi olla tarjolla riittävästi tietoa lasta toivoville perheille, ja adoptiota tulisi pitää luonnollisena vaihtoehtona sellaisien perheiden kohdalla, joissa lapsen saaminen ei ole mahdollista. *Suomen Kättilöliitto* katsoo, että adoptiokäytäntöjä tulisi tehostaa. *Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän* mukaan sijaissyntyminen kävisi tarpeettomaksi, mikäli adoptioprosessi olisi nykyistä useammin reaalin vaihtoehto. Lapsettomuudessa tulisi sen mukaan erottaa halu saada oma biologinen lapsi ja halu saada lapsi ylipäättään, jolloin myös adoptiolapsi on toivottu. *Naisjärjestöjen Keskusliitto ry* ja *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry* katsovat lausunnoissaan, että ensisijaisempaa sijaissyntytysjärjestelyyn nähden olisi puuttua adoption vaikeuteen ja hitauteen Suomessa. *Naisjärjestöjen Keskusliitto ry* ja *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry* katsovat, että avointa adoptiota vaihtoehtona ei ole arviomuistiossa käsitelty.

Rajoitettua sallimista kannattavista tahoista *Kohtuuttomat ry:n* ja *Lapsettomien yhdistys Simpukka ry:n* mukaan adoptio ei vaihtoehtona ole kaikille mahdollinen ja todellisuudessa Suomessa annetaan perheen ulkopuoliseen adoptioon vain muutamia kymmeniä lapsia vuosittain. Lisäksi adoptio kestää usein vuosia, ja siinä on tiukat kriteerit. Myös kansainvälisessä adoptiossa on paljon haasteita. *Gynaecologi Practici ry:n* mukaan adoptiota ja sijaisvanhemmuutta ei voida nähdä vaihtoehtoina sijaissyntytys- tai muille lapsettomuushoidoille. *Sateenkaariperheet ry*, joka ei nimenomaisesti kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoista, katsoo, että arviomuistiossa esitetty luku kotimaisten adoptioiden määrästä ei anna todellista kuvaa adoptiosta vaihtoehtona, sillä lukuun sisältyvistä adoptioista valtaosa on perheen sisäisiä.

Sijaissyntyksen rajoitettua sallimista kannattava *Gynaecologi Practici ry* katsoo, että sijaissyntytyshoito ei ole vaihtoehto perinteisten lapsettomuushoitojen epäonnistumiselle. Osa katsoo lisäksi, että sijaissyntytysjärjestelyn tulisi olla viimesijainen suhteessa

muihin hedelmöityshoitoihin (täyskieltoa kannattava *Lapsiasiavaltuutettu*; rajoitettuun sallimiseen myönteisesti suhtautuva *Suomen Fertilitiiviyhdistys*; tahoista, jotka eivät kannata mitään arviomuistion vaihtoehtoja, *Naisjärjestöjen Keskusliitto ry*, *Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry*).

LIITE

Sijaissynnytysjärjestelyitä koskevasta arviomuistiosta pyydettiin lausunto seuraavilta viranomaisilta ja yhteisöiltä. Tähdellä (*) merkityiltä tahoilta ei saatu vastausta.

Ulkoasiainministeriö
Sisäasiainministeriö
Valtiovarainministeriö *
Sosiaali- ja terveysministeriö

Eduskunnan oikeusasiamies

Helsingin hovioikeus

Kansaneläkelaitos

Lapsiasiavaltuutettu
Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea
Maahanmuuttovirasto
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto
Tasa-arvovaltuutettu
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Väestörekisterikeskus

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus
Suomen ortodoksinen kirkollishallitus

Länsi-Uudenmaan maistraatti, Espoon yksikkö
Helsingin maistraatti
Kaakkois-Suomen maistraatti, Kouvolan yksikkö *
Lounais-Suomen maistraatti, Porin yksikkö *
Länsi-Suomen maistraatti, Vaasan yksikkö

Espoon kaupunki *
Helsingin kaupunki
Lappeenrannan kaupunki
Oulun kaupunki
Turun kaupunki *

Etelä-Karjalan sairaanhoitopiiri *
Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Etelä-Savon sairaanhoitopiiri *
Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri
Itä-Savon sairaanhoitopiiri *
Kainuun maakunta -kuntayhtymä, sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala *
Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri
Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri *
Keski-Suomen sairaanhoitopiiri

Kymenlaakson sairaanhoitopiiri
Lapin sairaanhoitopiiri *
Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri *
Pirkanmaan sairaanhoitopiiri
Pohjois-Karjalan sairaanhoitopiiri
Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri
Päijät-Hämeen sairaanhoitopiiri *
Satakunnan sairaanhoitopiiri
Vaasan sairaanhoitopiiri
Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri
Ålands hälso- och sjukvård *

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta *
Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta *
Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskus *

Elatusvelvollisten Liitto ry *
Folkhälsan *
Interpedia ry *
Kohtuuttomat-yhdistys
Lapsettomien yhdistys Simpukka ry
Lasten oikeuksien tuki ry *
Lasten perusoikeudet - Children´s Fundamental Rights ry *
Lastensuojelun Keskusliitto ry
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
Miesjärjestöjen Keskusliitto ry
Naisjärjestöjen Keskusliitto ry
Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry
Pelastakaa Lapset ry
Potilasyhdistys Trasek *
Sateenkaariperheet ry
SETA ry
Suomalainen Lakimiesyhdistys
Suomen Asianajajaliitto
Suomen Gynekologiyhdistys
Suomen Kuntaliitto
Suomen Kätilöliitto
Suomen Lastenpsykiatriyhdistys
Suomen Lääkäriliitto
Suomen Psykologinen Seura *
Suomen Mielenterveysseura *
Suomen Psykiatriyhdistys
Suomen Psykologiliitto
Suomen Sairaanhoitajaliitto *
Turun seudun elatusvelvolliset ry
Väestöliitto ry
Yhden Vanhemman Perheiden Liitto *

Yhteiset lapsemme ry

Appelmedi Oy *

AVA-klinikka Tampere

AVA-klinikka Turku

Felicitas-Klinikka Lappeenranta

Felicitas-Klinikka Oy Helsinki

Oy Fertinova Ltd

Graviditas-lapsettomuuskliniikka *

IVF Klinikka In-Tiimi

Klinikka Lupaus *

Ovumia Oy *

Lisäksi lausunnon antoivat

Suomen Fertilitteettiyhdistys

Gynaecologi Practici ry

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-265-1 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi